

ØVRE EIKER
KOMMUNE

KOMMUNEDELPLAN FOR IVARETAKELSE AV NATURMANGFOLD

2026-2030

Høringsversjon

FORORD

Naturen gir oss mat, opplevelser, medisiner, energi og renser luft og vann. Dette er goder som vi kanskje ikke tenker over i det daglige, men som vi alle ønsker å ivareta. Naturen er grunnlaget for alt liv på kloden og ved å beskytte den sikrer vi også vår egen fremtid.

Naturen i Øvre Eiker er både rik og variert, og av og til så unik at visse arter alene setter oss på kartet. Vi har flere naturreservater som er svært artsrike og huser mange sjeldne og rødlistede arter, i tillegg til spesielle bergarter og gammel natur-granskog. Kommunen er også preget av et kulturlandskap der samspillet mellom natur og kultur blir synlig.

Kommunen er i vekst og vi skal legge til rette for en skånsom bolig- og næringsutvikling samtidig som vi tar vare på naturverdiene. Det er viktig at kommunen kan ha to tanker i hodet samtidig, slik at vi kan ta gode avgjørelser om hvilke arealer som skal tas i bruk. Det er derfor behov for å ha kunnskap om hvilke ressurser vi har, og hvordan vi skal forvalte dem på sikt. Kommunen har et stort ansvar for å ta vare på naturmiljøet vi har rundt oss. Et ansvar Øvre Eiker tar på alvor.

Naturmangfoldsplanen legger opp til bedre kunnskapsgrunnlag og gir retning for en naturvennlig og bærekraftig utvikling i Øvre Eiker. Planen er laget for at alle som setter pris på natur, skal kunne lese den. Enten du er politiker, jobber i kommuneadministrasjonen, er innbygger eller utbygger, eller om du bare er glad i å gå på tur.

Takk til alle dere som har kommet med innspill underveis i planarbeidet. Det har gjort planen vår enda bedre.

Hilsen Adrian W. Kjølø Tollefsen

INNHold

Innledning	3
Bakgrunn og formål med planen	4
Nasjonale, regionale og lokale føringer	5
Mål, strategier og tiltak	7
Naturmangfold	14
Hva er naturmangfold?	15
Hvorfor skal vi ivareta naturmangfoldet?	16
Naturen i Øvre Eiker	18
Utfordringer	20
Viktige temaer i vår kommune	25
Arealforvaltning	26
Vann og vassdrag	28
Jordbrukets kulturlandskap	30
Skog og utmark	32
Sårbare og truede arter	35
Hverdagsnatur – Naturen vi tar for gitt	38
Insekter og andre småkryp	41
Kartlegginger i planprosessen	42
Vannplanter i Vestfosselva	43
Elvemusling i Vestfosselva	44
Florakartlegging Øvre Sandøra, Nedre Sandøra og Sundhaugen	44
Ord og uttrykk	45
Forklaring av begreper brukt i planen	46

Spurveugle. Foto: Anders Hals

Kapittel 1

Innledning

Bakgrunn og formål med planen

Det systematiske arbeidet med kommunedelplaner for naturmangfold ble satt i gang som en oppfølging av Meld. St. 14 (2015-16) *Natur for livet – norsk handlingsplan for naturmangfold*. Meldingen tok blant annet opp at:

"Utarbeidelse av en egen kommunedelplan for naturmangfold, der kommunen identifiserer og tar hensyn til naturverdier av både nasjonal, regional og lokal betydning, vil være et viktig bidrag til den mer grundige interesseavveiningen som skal foretas i den etterfølgende prosessen med kommuneplanens arealdel."

Miljødirektoratet etablerte derfor en ordning der kommuner kunne søke om tilskudd til å utarbeide en kommunedelplan for ivaretagelse av naturmangfold. Ordningen har som mål å styrke naturforvaltningen i kommunene og samtidig bidra til en større bevissthet rundt egne naturverdier. Øvre Eiker kommune var en av 44 norske kommuner som fikk tilskudd til utarbeidelse av naturmangfoldplan i 2024.

Naturmangfold er fundamentet for menneskers livskvalitet, en sunn klode og økonomisk velstand. Naturen gir oss mat, opplevelser, medisiner, energi og renser luft og vann. Hvis vi skal leve et stabilt og godt liv, er vi avhengige av et fungerende samspill med naturen, slik FNs naturavtale understreker. Vi er avhengige av å opprettholde god økologisk tilstand for å fortsatt kunne nyte godt av økosystemtjenester.

Natur- og klimautfordringer er sammenflettet. Når planter og dyrs leveområder bygges ned, svekkes også evnen naturen har til å fange og lagre karbon fra atmosfæren. Natur i god hevd gjør samfunnet mer klimarobust, og det å ivareta natur er i seg selv et forebyggende klimatiltak. Det er derfor viktig å redusere den samlede belastningen på økosystemene i møte med klimaendringenes påkjenninger.

Hovedutfordringen for ivaretagelse av naturmangfold er at tap av naturverdier i mange tilfeller prises lavt i forhold til andre interesser. Dette gjelder spesielt arealinngrep i tilknytning til utbyggingsprosjekter. Videre er det en utfordring for naturmangfoldet at mange tiltak, som hver for seg oppfattes som små, går under radaren. I sum vil dette over tid kunne medføre betydelig, utilsiktet tap av naturverdier. For å snu den negative utviklingen, må innsatsen økes for å forvalte naturen slik at det fremmer livsmiljøer og funksjonsområder for planter og dyr, og reduserer utbredelsen av fremmedarter. Det er derfor viktig å sette naturmangfold på den lokalpolitiske dagsordenen.

Denne planen vil bidra til å sikre at Øvre Eiker kommune tar nødvendige skritt for å ivareta og fremme naturmangfoldet, og dermed sikre en bærekraftig fremtid for kommende generasjoner. Ved å ta hensyn til naturmangfold i kommunens planlegging og beslutningsprosesser, kan vi oppnå en balansert utvikling som ivaretar både menneskelige behov og naturverdier. Kommunedelplanen for ivaretagelse av naturmangfold vil være et retningsgivende styringsverktøy i alle roller der kommunen kommer i befatning med spørsmål knyttet til naturmangfold. Det er kommunestyret som tar beslutningen i saker hvor det er målkonflikter.

Valgt planform er kommunedelplan, og planarbeidet har blitt gjennomført i tråd med bestemmelsene i plan og bygningslovens kap. 11. Kommunedelplanen skal vedtas av kommunestyret.

Planen i sin helhet, inkludert mål og tiltak, rulleres hvert 4. år.

Nasjonale, regionale og lokale føringer

FNs bærekraftsmål

Av nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging 2019-2023 fremgår det at FNs 17 bærekraftsmål skal ligge til grunn (Figur 1). FNs bærekraftsmål utgjør en felles planleggingsplattform der de overordnede målene er tett sammenkoblet.

Figur 1 – Viser bærekraftsmålene i sin helhet (FN-sambandet).

Øvre Eiker jobber aktivt med å nå FNs bærekraftsmål og legger disse til grunn i den videre utviklingen av kommunen. I kommunedelplanen for naturmangfold vil mål 15 – *Livet på land* og delmål 6.6 – *som omhandler vannrelaterte økosystemer*, være særlig relevante.

FNs naturavtale

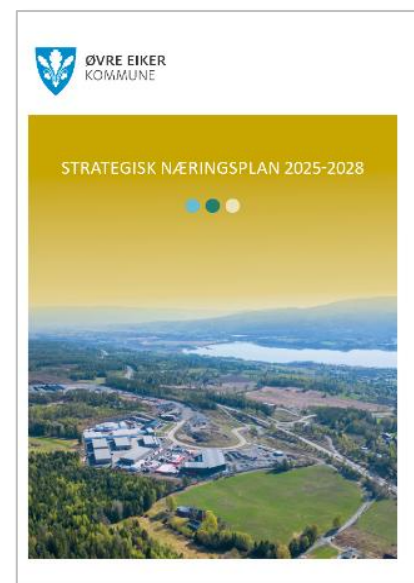
Naturavtalen har som mål å stoppe og reversere tapet av natur og økosystemer. Avtalen setter globale mål for å bevare naturen, oppnå bærekraftig forvaltning og bruk, samt å bekjempe årsakene til nedbygging og forringelse av økosystemer ([Regjeringen.no](https://www.regjeringen.no)).

Lover og forvaltningsverktøy

[Naturmangfoldloven](#) er den loven som er mest sentral når det kommer til naturforvaltning. Dette inkluderer både stort og smått, fra individ til stat og alle tiltak som berører naturen. [Plan- og bygningsloven](#) stiller krav til bærekraftig utvikling og gir mulighet til å sette miljøhensyn i arealplanleggingen. Formålsparagrafene i [skoglova](#) og [jordbrukslova](#) fremhever viktigheten av hensyn til miljø og naturmangfold innen de to sektorene. PEFC-standarder er også et verktøy som skogbruket forholder seg til. I [vannressursloven](#) finnes det bestemmelser om blant annet kantvegetasjon langs vassdrag. I tillegg har vi [laks- og innlandsfiske](#)loven og [viltloven](#).

Lokale føringer

Kommunen har planer som gir lokale føringer for hvordan naturmangfoldet skal forvaltes. De viktigste planene er kommuneplanens samfunnsdel, kommuneplanens arealdel, Klima-, miljø- og energiplanen og strategisk næringsplan.

Kommuneplanens samfunnsdel for Øvre Eiker kommune 2021-2033 er kommunens overordnede, strategiske og samordnede plan som gir langsiktige mål og strategier for ønsket utvikling, i tillegg til å beskrive både muligheter og utfordringer vi står ovenfor. Planen har fokus på bærekraftig arealforvaltning og transport. Øvre Eiker skal fortsatt være en kommune i vekst, men utbyggingen skal foregå på en skånsom måte der naturen forvaltes slik at den er levedyktig. Vi skal opprettholde levedyktige bestander av arter og naturtyper, samt ivareta landskapshensynet i utviklingsprosjekter. Slik kan også fremtidige generasjoner nyte godt av et livskraftig Øvre Eiker.

Kommuneplanens arealdel skal sikre at arealbruken i kommunen bidrar til å nå målene og strategiene i kommuneplanens samfunnsdel. Arealdelen styrer den langsiktige arealutviklingen og legger rammer og føringer for detaljene i plan- og byggesaker. Kommuneplanens arealdel er kommunens viktigste verktøy i arbeidet med å legge premisser for hvordan naturmangfoldet blir ivaretatt.

Klima-, miljø- og energiplanen ble vedtatt 24.10.2023. Denne planen fokuserer på temaer og mulige løsninger for en miljøvennlig utvikling av lokalsamfunnet. Her inkluderes du både som innbygger og næringsaktør i tillegg til at kommunens ambisjoner fremheves. Utarbeidelsen av kommunedelplanen for naturmangfold er en oppfølging av Klima-, miljø- og energiplanen, som sier: «Kommunen skal utarbeide en egen plan for naturmangfold».

Strategisk næringsplan for Øvre Eiker viser retningen for næringsarbeidet de neste årene, og gir rammene for Øvre Eiker kommune sitt eget arbeid med næringsutvikling. Planen gir føringer innenfor blant annet det å utnytte, utvikle og etablere nye næringsarealer. Disse føringene er hensyntatt i utarbeidelsen av kommunedelplanen og må sees i sammenheng opp mot hovedmålet om at kommunens naturmangfold og naturressurser ikke skal forringes i verdi.

Ekorn. Foto: Anders Hals

Kapittel 2

Mål, strategier og tiltak

Hovedformålet med denne kommunedelplanen er å ta vare på og fremme naturmangfoldet gjennom målrettede tiltak og få en helhetlig oversikt over verdifulle naturområder og arter i Øvre Eiker kommune. I tillegg vil planen ta for seg viktige økologiske funksjonsområder. Vi skal ivareta økosystemer og naturmangfold på landskaps-, naturtype- og artsnivå. I vedtatt Klima-, miljø- og energiplan står det følgende:

«Kommunens naturmangfold og naturressurser skal ikke forringes i verdi»

Hovedmålet oppnås gjennom følgende delmål:

DELMÅL 1 *Kommunen skal ha god oversikt over naturmangfoldet i Øvre Eiker kommune*

DELMÅL 2 *Kommunen skal ta vare på og tilrettelegge for naturmangfold*

DELMÅL 3 *Kommunen skal bidra til å øke kunnskapen og engasjementet om naturmangfoldet i kommunen*

DELMÅL 4 *Naturmangfold blir implementert som tema i kommunens plan-, forvaltnings- og driftsrutiner og vil være et viktig premiss i all arealforvaltning*

Strategier og tiltak

I denne planen anbefales det en rekke strategier og tiltak. Enkelte av disse vil kunne gjennomføres løpende og er en del av den ordinære driften, mens andre avhenger av ressurser og finansiering. I en anstrengt kommuneøkonomi er det begrensede ressurser å avsette til tiltak, ut over den egeninnsatsen som kommunalt ansatte kan yte. Kommunen vil derfor måtte søke ekstern finansiering. Hvilke tiltak som skal utføres når i planperioden (2026-2030) vil derfor avhenge av om kommunen får finansiering gjennom ulike tilskuddsordninger.

DELMÅL 1

Kommunen skal ha god oversikt over naturmangfoldet i Øvre Eiker kommune

Naturfaglig kompetanse				
Tiltak		Ansvarlig	Periode	Kostnad
1	Bruke den nyeste tilgjengelige kunnskapen, kart og andre forvaltningsverktøy for å vise naturens og økosystemenes verdier, samt kostnadene ved endret arealbruk.	Kommunen	Løpende	Ordinær drift
2	Sikre at hensyn til naturmangfold og negative effekter av fremmede arter blir innarbeidet i rutiner og instruksjer i kommunens planarbeid, forvaltning og drift.	Kommunen	Løpende	Ordinær drift
3	Kvalitetssikre eksisterende og samle inn ny informasjon om naturverdier.	Landbruk og miljø	Løpende	Ordinær drift

Hverdagsnatur, naturverdier og opplevelseskvaliteter

	<i>Tiltak</i>	<i>Ansvarlig</i>	<i>Periode</i>	<i>Kostnad</i>
1	Kommunale eiendommer skjøttes for å fremme biologisk mangfold, der hvor dette er mulig.	Vei og park/ØEKE	Løpende	Ordinær drift/eksterne midler
2	Kommunen skal ha insektsvennlige kantsoner og grønnstruktur. Veikanter langs kommunale veier bør ikke sprøytes, og slått skal utsettes til etter blomstring der dette er mulig.	Vei og park/ØEKE	Løpende	Ordinær drift
3	Redusere spredning av fremmede arter.	Vei og park/ØEKE /Landbruk og miljø	Løpende	Ordinær drift/eksterne midler

Forurensning og forsøpling

	<i>Tiltak</i>	<i>Ansvarlig</i>	<i>Periode</i>	<i>Kostnad</i>
1	Årlig innsamling av landbruksplast.	Landbruk og miljø	Løpende	Dekkes av Landbruksfondet
2	Stimulere til forsvarlig massehåndtering gjennom gjenbruk eller levering til godkjent deponi.	Plan	Løpende	Ordinær drift
3	Ved skifting og oppsetting av nye lysarmaturer/pærer, skal kommunen velge lys med varm fargetemperatur.	VP/ØEKE	Løpende	Ordinær drift
4	Jobbe for å redusere forsøpling fra ulike friluftaktiviteter i og langs vann.	Landbruk og miljø/Vei og park	Løpende	Ordinær drift

Vann og vassdrag

	<i>Tiltak</i>	<i>Ansvarlig</i>	<i>Periode</i>	<i>Kostnad</i>
1	Jobbe for god økologisk og kjemisk tilstand i Eikeren og Drammen vannområde.	Kommunen	Løpende	Ordinær drift
2	Legge til rette for bekjempelse av lakseparasitten <i>Gyrodactylus salaris</i> samt reetablere fiskebestandene når vassdraget er friskmeldt.	Kommunen	Innen 2033	Dekkes av Staten
3	Sikre minstevannføring i Hoenselva fra utløpet av Himsjø for å ivareta elvemuslingbestanden.	Vann og avløp	2027	200 000?

Naturvennlig skogbruk

	<i>Tiltak</i>	<i>Ansvarlig</i>	<i>Periode</i>	<i>Kostnad</i>
1	Kommunen skal ikke avvirke egen skog i sårbare perioder for hekkende fugl.	Vei og park/Landbruk og miljø	Løpende	Ordinær drift
2	Prioritere lukkede hogster i kommunal skog, der det er egnet.	Vei og park	Løpende	Ordinær drift
3	Stimulere til mer frivillig vern av skog, og vurdere å tilby kommunens arealer.	Vei og park/Landbruk og miljø	Løpende	Ordinær drift

DELMÅL 3

Kommunen skal bidra til å øke kunnskapen og engasjementet om naturmangfoldet i kommunen

Kunnskapsformidling og informasjon

	<i>Tiltak</i>	<i>Ansvarlig</i>	<i>Periode</i>	<i>Kostnad</i>
1	Etablere samarbeid med skoler og barnehager om ulike naturmangfoldtemaer.	Landbruk og miljø/seksjon oppvekst	Løpende	Ordinær drift
2	Gjennomføre kampanjer for ivaretagelse av pollinerende insekter.	Landbruk og miljø	2027	Eksterne midler
3	Informere om, og oppfordre til, bekjempelse av fremmede arter.	Landbruk og miljø/Vei og park	Løpende	Ordinær drift

DELMÅL 4

Naturmangfold blir implementert som tema i kommunens plan-, forvaltnings- og driftsrutiner og vil være et viktig premiss i all arealforvaltning

Arealbruksendringer

	<i>Tiltak</i>	<i>Ansvarlig</i>	<i>Periode</i>	<i>Kostnad</i>
1	Kommunen skal utarbeide arealbudsjet og arealregnskap.	Plan	Kommuneplan rullering	Ordinær drift
2	Stille krav om grønne lunger, blågrønne strukturer og lignende i kommuneplanen, reguleringsplaner og dispensasjonssaker som omfatter større tiltak.	Plan	Løpende	Ordinær drift
3	Fremme transformasjon av grå arealer og sikre god arealutnyttelse i allerede bebygde områder.	Plan/Landbruk og miljø	Løpende	Ordinær drift

Saksbehandlingsrutiner og - prosedyrer

	<i>Tiltak</i>	<i>Ansvarlig</i>	<i>Periode</i>	<i>Kostnad</i>
1	Kommunen skal kreve kartlegginger av naturverdier og konsekvensutredning for nye utbyggingsområder. Registreringene skal legges inn i offentlige databaser.	Plan	Løpende	Forslagstiller
2	Frrområdene i nye utbyggingsområder skal vurderes å stå urørt i anleggsfasen og kan ikke brukes som mellomlagring eller til andre formål.	Plan	Løpende	Ordinær drift
3	Vurdere behov for planvask av eldre planer.	Plan	Løpende	Ordinær drift
4	Utrede om grønn overflatefaktor skal legges inn i nye reguleringsplaner.	Plan/LM	Løpende	Forslagstiller
5	Økologiske kompensasjonstiltak blir vurdert i tilfeller der tungtveiende, samfunnsmessige hensyn medfører at tap av viktige naturverdier ikke kan unngås.	Plan	Løpende	Ordinær drift
6	Vurdere gjenåpning av lukkede bekker der det er hensiktsmessig.	Plan	Løpende	Ordinær drift
7	Hensynet til sammenhengende grønnstruktur skal ivaretas i arealplaner.	Plan	Løpende	Ordinær drift

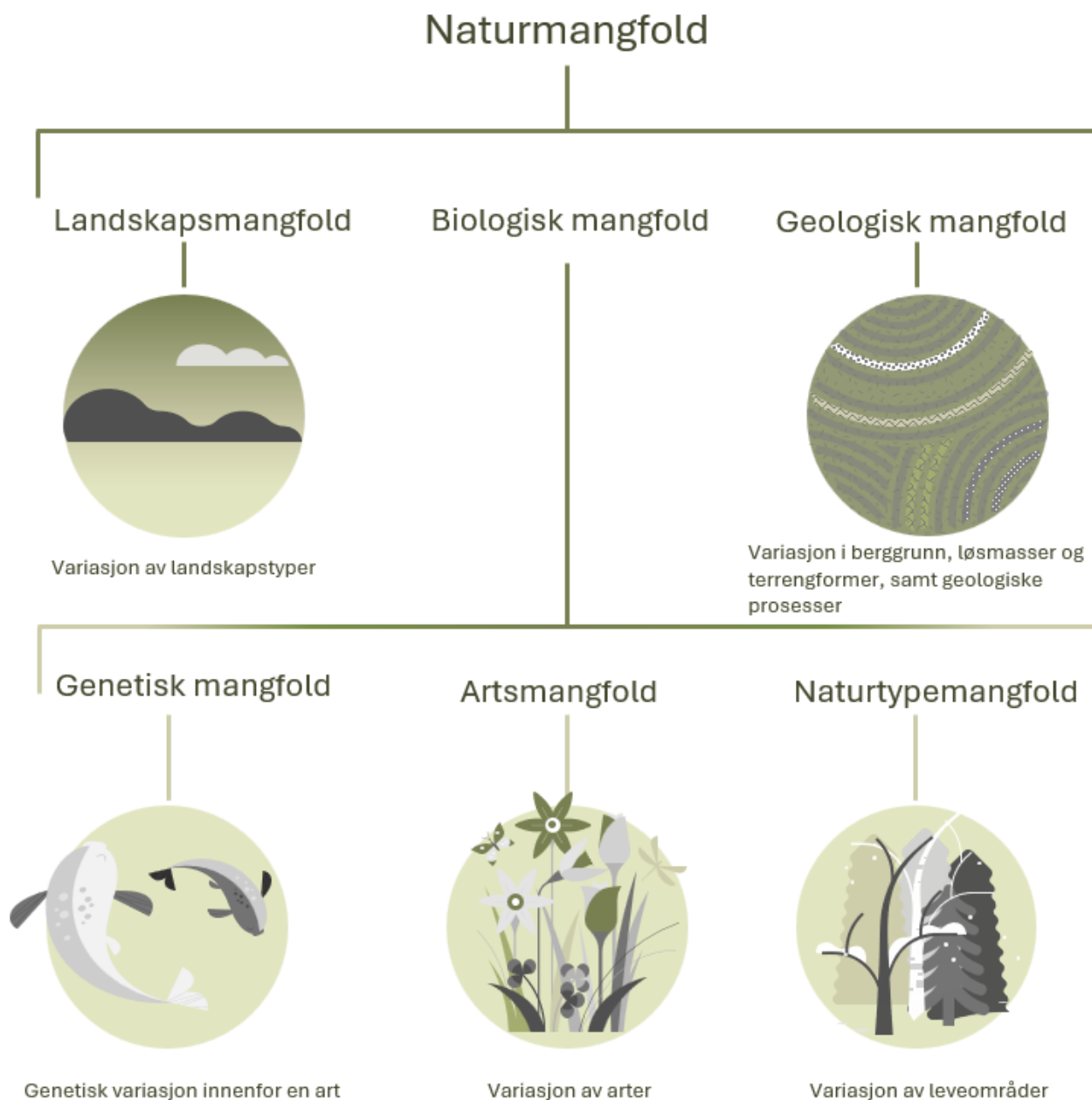
Fuglekonge. Foto: Anders Hals

Kapittel 3

Naturmangfold

Hva er naturmangfold?

Naturen er uendelig variert og man kan finne unike sammensetninger av miljøforhold, arter og genetikk på tilsynelatende underlige steder. Det er derfor nyttig for oss å sette begrepene i et system for å få oversikt. Man kan si at naturmangfold er summen av alt biologisk mangfold, landskapsmangfold og geologisk. **Biologisk mangfold** omfatter mangfoldet av økosystemer, arter og genetiske variasjoner innenfor artene, og de økologiske sammenhengene mellom disse. **Landskapsmessig mangfold** refererer til variasjon mellom ulike landskapstyper som kan omfatte både naturlig landskap og kulturlandskap. **Geologisk mangfold** er variasjon i berggrunnen og de møysommelige prosessene som hører til. **En art** er en samling med levende organismer som kan krysse seg med hverandre og på den måten utveksle gener (*Meld. St 14 - Natur for livet*) (Figur 2).

Figur 2 – Figuren viser hva som inngår i begrepet naturmangfold (Egen illustrasjon basert på figur fra Meld.St.14 - Natur for livet).

Hvorfor skal vi ivareta naturmangfoldet?

All natur har en egenverdi. Uavhengig av hvor nyttig en organisme er i et økosystem, har organismene en verdi i seg selv ved å bare være til. Det er et resultat av tilpasning og utvikling over tid, og er en del av et innviklet og noe klønede samspill med de biotiske (levende) og abiotiske (ikke-levende) faktorene. Dette innebærer at alle livsformer har lik rett til å eksistere, og at vi mennesker ikke har rett til å utrydde dem.

Antall arter som eksisterer på planeten vår i dag er ukjent, men et vanlig estimat er mellom 8 og 9 millioner (snl.no). Tallene er usikre, og det er fremdeles mye som er uoppgitt. Dette inkluderer ikke oss selv, for vi som er på toppen av næringskjeden utgjør over 8 milliarder (worldometers.info). På grunn av menneskelig aktivitet antar man at én art utrykkes hver dag. Noen mener én hver eneste time (snl.no).

Hva er et økosystem?

Et økosystem er alle de levende organismene som finnes på et sted og miljøet de lever i. Eksempler på dette kan være innsjø, myr, skog og fjell. Disse kan igjen deles opp i mindre deler, som for eksempel barskog og løvskog, hvorav disse igjen kan fragmenteres ytterligere. Slik dannes grunnlaget for et rikt naturmangfold.

Alle økosystemer endrer seg over tid. Dette på grunn av sykdommer, naturkatastrofer, klimaendringer og andre typer uforutsette og naturlige hendelser. Arter dør ut, og arter oppstår. Dette er saktegående prosesser som skjer over millioner av år, og har ført til et variert naturmangfold, fordelt på mangfoldige ulike økosystemer. Naturlige endringer lar økosystemene få tid på seg til å reagere på endringene, tilpasse seg de og gjenopprette balansen.

Det som skjer nå, er annerledes. I løpet av de siste 50 årene har vi opplevd en voldsom økning av tap i naturmangfoldet. Menneskelig aktivitet har bidratt til dramatiske endringer av naturen i en hastighet som er helt unik i vår historie. Man anslår at hele tre fjerdedeler av landareal i verden er påvirket av menneskelig aktivitet og omtrent en million arter sannsynlig vil bli utryddet i løpet av dette århundre (fn.no). Tap av naturmangfold fører til ytterligere tap av naturmangfold. Dette resulterer i at tapet av arter akselerer over tid, og økosystemet kan etter hvert ikke lenger levere de tjenestene som det tidligere kunne tilby oss.

Økosystemtjenester

Økosystemtjenester er et begrep som beskriver grunnleggende tjenester og goder som naturen gir til oss mennesker. Selv om vi ikke tenker over dette til daglig, er vi avhengig av rent vann, mat og frisk luft for å leve. Dette er naturbidrag som vi ofte tar for gitt og som er umulig å sette en pris på. Et livskraftig biologisk mangfold er avgjørende for at økosystemene skal kunne fungere som tiltenkt. Et rikt artsmangfold har den kapasiteten som trengs for å levere økosystemtjenester.

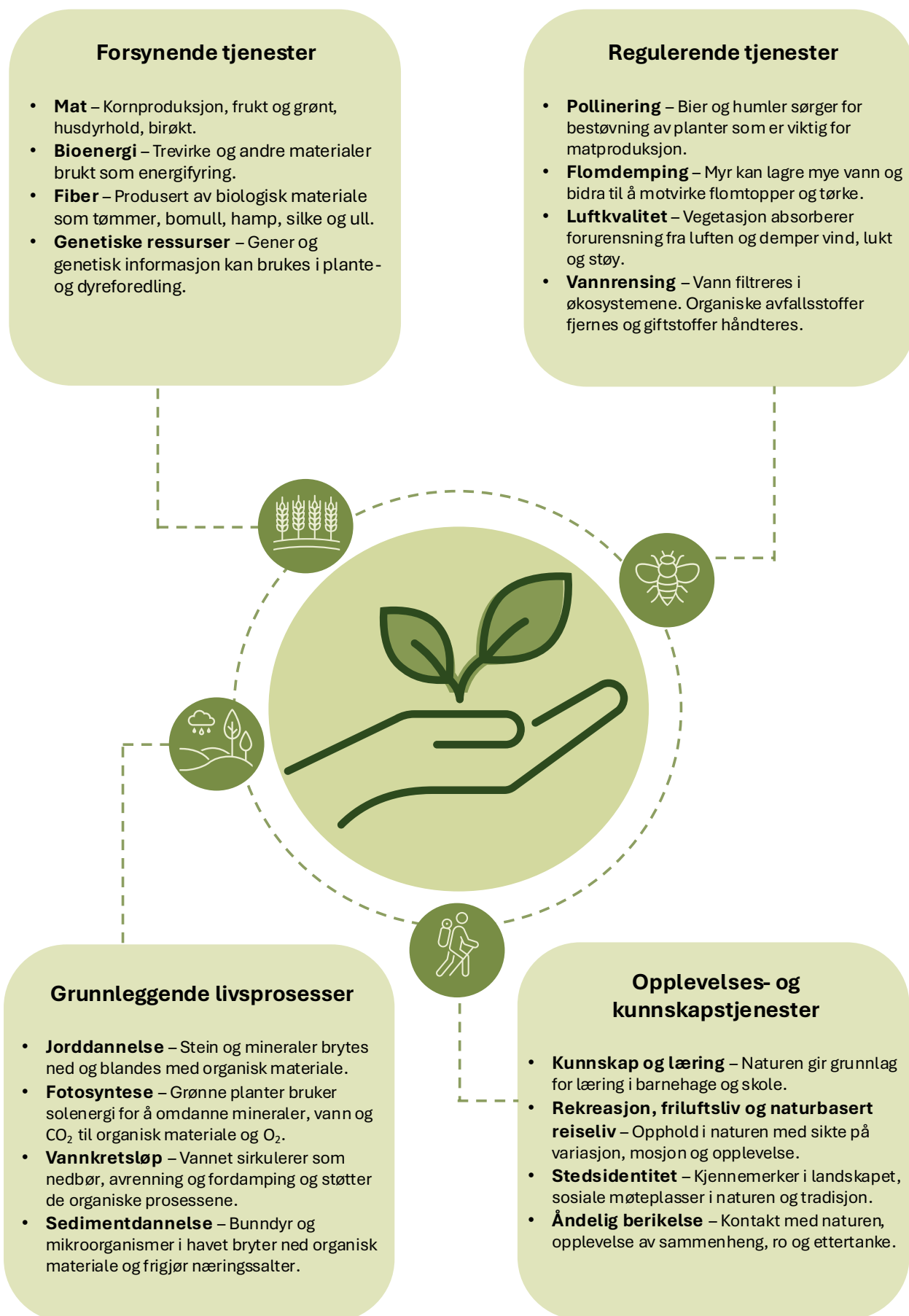
Vi deler gjerne økosystemtjenestene inn i fire deler; grunnleggende livsprosesser, forsyvende tjenester, regulerende tjenester og opplevelsese- og kunnskapstjenester:

- **Grunnleggende livsprosesser** er nøkkeltjenester som er nødvendig for produksjon av andre økosystemtjenester som jorddannelse, fotosyntese, vannkretsløp og sedimentdannelse.
- **Forsynende tjenester** gir oss konkrete goder som kan byttes eller handles med, eller rett og slett brukes direkte. Enten du er på sopptur i skogen eller hugger ved benytter du deg av forsyvende tjenester. Flere eksempler på dette er bioenergi, materialer, mat og vann.
- **Regulerende tjenester** er en tjeneste som oppnås gjennom en prosess i naturen. Dette kan være pollinering, vannrensing, luftrensing og naturbaserte klimatilpasninger som flomdemping.
- **Opplevelsese- og kunnskapstjenester** er ikke-materielle tjenester som vi mennesker får fra naturen. Denne tjenesten nyter du godt av når du oppholder deg i naturen, og omfatter kunnskap og læring, friluftsliv, stedsidentitet, rekreasjon og åndelig berikelse.

Økosystemtjenestene er illustrert i (Figur 3).

Økosystemtjenester

- noen eksempler

Figur 3 – Viser noen eksempler på økosystemtjenester fordelt på kategoriene; forsynende tjenester, regulerende tjenester, grunnleggende tjenester og opplevelses- og kunnskapstjenester. (Egen illustrasjon basert på figur fra Meld.St. 14 - Natur for livet)

Naturen i Øvre Eiker

Øvre Eiker kommune har et landareal på 457 km². Store deler av kommunen er skog (72 %), 11 % er dyrket mark, mens 9 % av arealet er ferskvann.

Kommunen ligger i skillet mellom de geologiske områdene Oslofeltet og Kongsberg-Bamblefeltet, noe som gjør geologien i området sammensatt. Under og etter istiden lå deler av Øvre Eiker under havnivået.

Løsmasseavsetninger danner grunnlaget for de frodige jord- og skogbruksområdene i kommunen. Kalkrik berggrunn snor seg som et belte fra Vikersund, via Hokksund og mot Kongsberg. Dette er artsrike områder, der vi bl.a. finner forekomster av sjeldne, viltvoksende orkidéer som myrflangre, knottblom og rød skogfrue. Fattige bergarter som granitt, granodioritt og kvartsitt finnes på åsene i vest og sør. Rikere bergarter som metagabbro og amfibolitt finnes i områder ved Holtefjell. Løsmassene i kommunen ellers er i høy grad tynne morenelag med mye berg i dagen og forvittringsmateriale. Det er også mye gneis og skifer. ([Øvre Eiker kartleggingsstatus 2023.pdf](#)).

Hovedøkosystemer

Øvre Eiker kan deles inn i 5 hovedøkosystemer: skog, kulturlandskap og åpent lavland, elver og innsjøer, våtmark og natur i byer og tettsteder (Figur 4).

Store deler av skogen er barskog, men det finnes også flere steder med innslag av rik edelløvskog, kalklindskog og kalkgranskog. I jordbrukets kulturlandskap er det næringsrikt jordsmonn, mange bekkedrag, dammer, kantsoner og åkerholmer. Dette er strukturer som er viktige livsmiljøer og funksjonsområder for mange arter.

Øvre Eiker kommune har flere elver og innsjøer, hvorav de mest kjente er Drammenselva og Eikeren. Andre viktige vannforekomster er Fiskumvannet der vi finner myr- og våtmarksområdet Fiskumvannet naturreservat hvor mer enn 240 fuglearter er observert. Kommunen har flere slike områder som både fungerer som en viktig hydrologisk regulator i tillegg til å være et levested for en rekke arter.

Vi har fem tettsteder i kommunen. I disse områdene finnes det mye grønnstruktur. Grønnstrukturen i Øvre Eiker består blant annet av lekeområder, kirkegårder, idrettsanlegg, «hundremeterskoger» og private hager, i tillegg til noe større naturområder. En godt bevart og forvaltet grønnstruktur bidrar til rekreasjon og opplevelser, og kan være viktig leveområde for ulike planter og dyr.

Hovedøkosystemer

- I Øvre Eiker

Skog

Arealer hvor kronedekningen er på minst 10 prosent og hvor trær kan nå en høyde på 5 meter.

Kulturlandskap og åpent lavland

Dyrkede områder, gamle kulturmarker og andre naturtyper i åpent lavland.

Elver og innsjøer

Elver, innsjøer, bekker, dammer og grunnvann.

Våtmark

Myr, kilder, flommark, elvedeltaer og annen oversvømt mark.

Natur i byer og tettsteder

Både lite påvirkede og sterkt omformede naturelementer i urbane områder.

Figur 4 - Viser hovedøkosystemer (Egen illustrasjon basert på figur fra Meld.St. 14 - Natur for livet).

Naturvernområder

Natur kan vernes ut fra ulike formål. De fire viktigste verneformene er nasjonalpark, landskapsvern, naturreservat og marine verneområder. Verneformål kan være våtmarksområder, spesielle naturtyper med truede arter, gamle trær, fossiler, geologi og kulturlandskap. Det er knyttet ulike vernebestemmelser til hvert enkelt verneområde.

Det ligger 8 naturreservat i Øvre Eiker kommune. Den mest kjente er Fiskum naturreservat. Det er flere sårbare og sjeldne fuglearter som bruker området. Ellers finnes flere reservater med rik edelløvskog, kalklindeskog og kalkgranskog. Disse skogene er svært artsrike og huser mange sjeldne og rødlistede arter. Det gjelder spesielt arter av vedboende og jordboende sopper, laver og karplanter (*Transforest og Statusoversikt for edelløvskog i Norge - Biofokus*). Øvre Eiker rommer også områder med spesielle bergarter, gammel natur-granskog som er rik på død ved, og urørt myrkompleks med variert og interessant vegetasjon og fugleliv.

Naturtyper og utvalgte naturtyper

Utvalgte naturtyper er et begrep som brukes i Norge for å identifisere og beskytte naturtyper som er spesielt viktige for naturmangfoldet, enten fordi de er truet, viktig for prioriterte arter, eller har en viktig andel av sin naturlige utbredelse i Norge.

Skogen er utvilsomt den viktigste naturtypen for artene i Norge. 60 prosent av Norges 44 000 arter lever i skogen. Av alle trua arter i Norge lever nesten halvparten (1122) i skog (Norsk rødliste for arter). Over 80 prosent av de trua artene i skog trenger gammel skog og skog som i liten grad er påvirket av hogst. Slik skog finnes det ikke lenger mye igjen av.

Av utvalgte naturtyper har Øvre Eiker verdier knyttet til kulturlandskapet og kalkrike områder. Det finnes verdifulle områder med bl.a. kalkbarskog, rik edelløvskog, tørrenger, kalkedelløvskog og rikmyr. Kommunen er en av de mest orkidérike i Norge, noe som vises på kvalitetene knyttet til den kalkrike naturen. Kommunen har ikke store arealer med rikmyrer i lavlandet, men det er likevel flere lokaliteter med stor betydning for truede arter.

Naturtypene hule eiker, slåttemark, slåttemyr, kalkskogtyper og åpen grunnlendt kalkmark har relativt få lokaliteter og små arealer. BioFokus kartla i 2014 den utvalgte naturtypen hule eiker i Buskerud. I Øvre Eiker ble det registrert 8 slike. To av disse ble vurdert som svært viktig (A-verdi), tre har viktig verdi (B-verdi) og tre er lokalt viktig (C-verdi). Det er flere sårbare arter som er knyttet til hule eiker. Noen av disse er blant annet eikedynekejuke (VU), eikegreinkejuke (NT), oksetungesopp (NT) og kjukeboreren. Det kan fremdeles være behov for ytterligere kartlegging av naturtyper i kommunen (*Naturtypekartlegging etter Miljødirektoratets instruks*).

Naturtyper i vann

Det er et stort mangfold av naturtyper og arter som er knyttet til ferskvann i Øvre Eiker kommune. Innenfor ferskvann/våtmark er det kartlagt blant annet deltaområde, mudderbank, kroksjøer, stor elveør, viktige bekkedrag, dammer, naturlig fisketomme innsjøer, tjern og rikmyr. De mest kjente ferskvannsnaturtypene i vår kommune er Eikeren og Fiskumvannet.

Utfordringer

Hovedutfordringen i kommunen er nedbygging av natur som følge av utbyggingspress. Kommunen ligger gunstig til mellom Kongsberg og Drammen, som fører til befolkningsvekst og nyetableringer for næringsvirksomhet i kommunen. Dette er ønskelig utvikling, men skaper også økt press på naturressursene.

I tillegg har kommunen utfordringer i forbindelse med klimaendringer, forurensning og fremmede arter (Figur 5). Alle skyldes menneskelig aktivitet. Det er viktig at vi øker kunnskapsgrunnlaget slik at prosesser og planer om utviklingsretninger, utbygging og arealbruksendringer ivaretar naturmangfoldet i kommunen.

Trusler mot naturmangfold

Figur 5 – Viser de fire største truslene mot naturmangfold. (Informasjon hentet fra Meld. St. 14 (2015-2016) – Natur for livet).

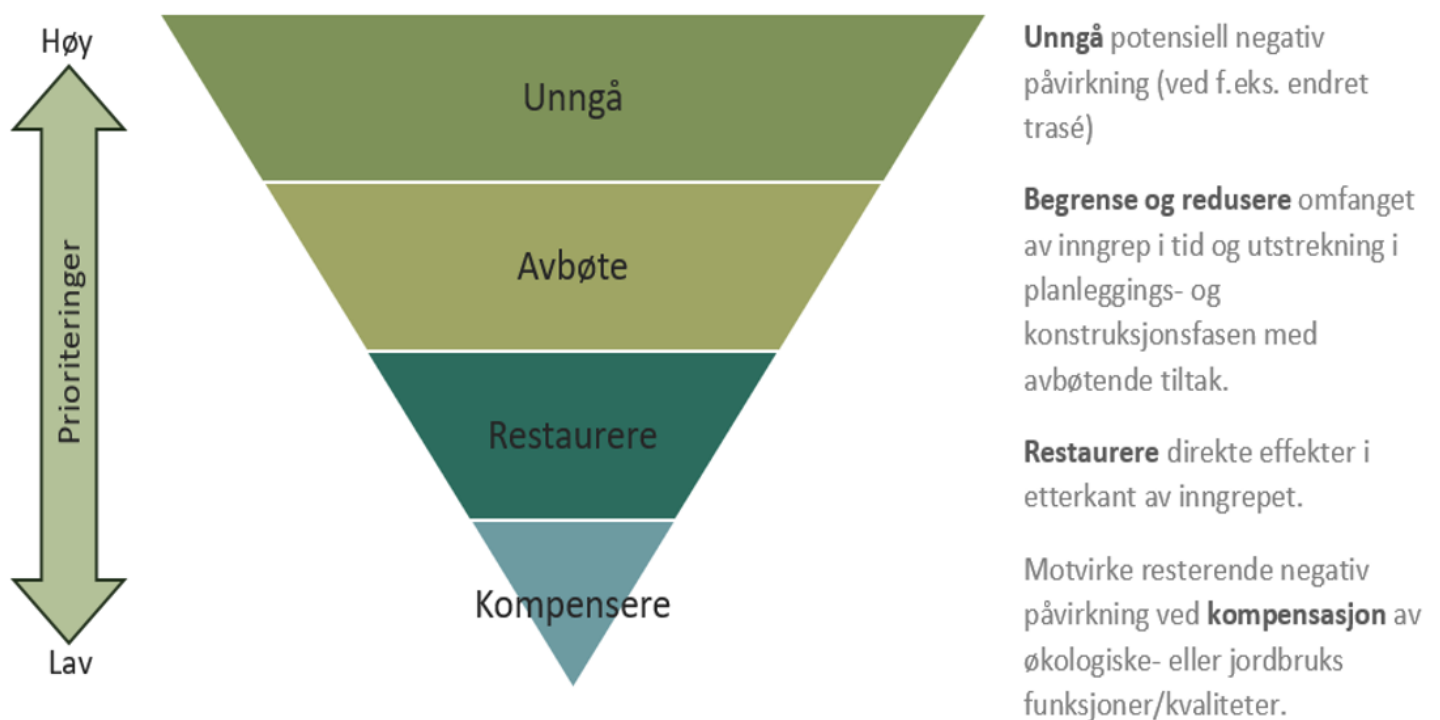
Arealbruksendringer

Det er flere årsaker til tap av natur, men den viktigste er arealbruksendring. Der hvor nedbygging av natur er aktuelt har naturen lave odds. Dette handler, i det store og det hele, om hva slags verdier vi knytter til ulike arealer. Utbygging medfører permanent tap av natur, noe som oftest ikke kan reverseres. Andre eksempler på arealbruksendringer kan være; avskoging, oppdyrking, drenering og oppdemming.

Hokksund er kommunens eneste by, med tettstedene Vestfossen, Fiskum, Skotselv og Ormåsen beliggende 5-9 km unna. Det er rundt 5 700 eneboliger, 1 700 småhusbebyggelse og 1 200 større boligbygg med tilhørende uteområder/hager (uttrekk Matrikkelen). Totalt sett er 4,1% registrert som nedbygd areal i kommunen. Dette inkluderer både bebygd areal og samferdsel (*NIBIO, AR5 årsversjon 2024*). Slike statistiske data viser arealtall for alt landareal som er kartlagt fordelt på ulike arealklasser (AR5), og gir et øyeblikksbilde. Det de derimot ikke sier noe om er hva slags naturverdier som har blitt bygget ned. Konsekvensene av arealendringene og den samlede belastningen for naturmangfoldet blir derfor vanskelig å vurdere på bakgrunn av disse tallene alene.

Hovedstrategien til kommunen er å ta vare på og forvalte det gode vi har, samtidig skal vi ta nødvendige beslutninger og gjennomføre målrettede tiltak basert på kunnskap. Naturen bygges ned bit for bit, også her i Øvre Eiker. Samtidig skal vi være en kommune i vekst, og med dette ha en positiv holdning til nyetableringer og aktivitet. Det er viktig å finne balanse mellom kommunens ambisjoner om vekst samtidig som vi fokuserer på skånsom utbygging og kompenserende tiltak der dette er nødvendig.

Ved å aktivt bruke tiltakshierarkiet kan man unngå, begrense og kompensere for skader og inngrep (Figur 6).

Figur 6 – Figuren illustrerer at den største gevinsten oppnås ved å unngå og begrense. Deretter avbøte eller kompensere som et siste tiltak. (Egen figur basert på Meld. St. 14 (2015-2026) – Natur for livet.

Når kostnadene for bruk av natur ikke inngår i utbyggingskostnadene, betyr dette at vi som felleskap og på vegne av fremtidige generasjoner gir fra oss natur helt gratis. Prioritering av kortsiktige, individuelle og materielle gevinster er i mange tilfeller en direkte underliggende årsak til tap av natur.

Et klima i endring

Klimaframskrivninger gjeldende for Øvre Eiker viser økt sannsynlighet for mer nedbør både i hyppighet og intensitet, noe som vil føre til flere og større regnflommer. I stor kontrast til dette er det en mulig sannsynlig økning av tørkeperioder i sommerhalvåret (*Klimaprofil Buskerud - Norsk klimaservicesenter*). Vi må forvente varmere årstider og større temperatursvingninger. Ustabiliteten i klimaet er uvant, men noe vi må forholde oss til. Klimaendringer fører til endringer i naturen. Dette er ofte langsomme prosesser som først blir synlig om mange år.

Klimaendringene gir økte utfordringer med å ivareta natur og stanse tapet av naturmangfold. Arter presses ut av sitt naturlige habitat som følge av at fremmede arter etablerer seg, og at stedegne arter utvider sitt leveområde. Leveområdene kan også krympe i takt med temperaturøkningen, og lengre vekstsesonger kan forstyrre sykluser. Den samlede påvirkningen dette vil ha på økosystemene og artene er usikkert, og vil avhenge av artenes evne til å tilpasse seg. Det blir viktig fremover å vurdere de utfordringene som følger av dette, og finne løsninger for å bøte på negative virkninger. Naturen i seg selv er i mange tilfeller nyttig for klimatilpasning, og det kan være klokt å fokusere på vinn-vinn-løsninger; områder og tiltak som har verdi både for naturen og klimaet. Et godt eksempel på dette er våtmarksområder som ikke bare er et viktig leveområde, men som også kan bidra til å dempe flom.

Miljødirektoratet har utviklet en veileder for hvordan kommunene kan bidra til å ivareta naturtyper som påvirkes av klimaendringene.

Forurensning

Forurensning er et av vår tids største miljøproblemer, og kan ha alvorlige konsekvenser for mennesker, dyr og natur. Forurensning er giftige og skadelige stoffer som spres i miljøet rundt oss. Dette kan påvirke naturen i så høy grad at det kan bli ubeboelig for arter som lever der, både på land og i vann. Påvirkningen kan føre til forstyrrelser i næringskjeden, og videre få konsekvenser for økosystemet. Selv om Norge har strenge lover og regler for å beskytte miljøet, er utfordringene fortsatt mange – også i vår egen kommune.

Industri og avfall

All industrivirksomhet som medfører forurensning, må søke om tillatelse til å slippe ut næringsstoffer og kjemiske forbindelser. I Øvre Eiker finnes det flere bedrifter som har tillatelse til utslipp av både klimagasser og forurenset overvann. Blant annet har noen av de store masseuttakene produksjon, mottak, behandling og/eller gjenbruk av asfalt og betong. Det finnes også mottaksanlegg for farlig avfall, og en bedrift som produserer papir.

Gamle søppelfyllinger og avfallsdeponier har vi flere av i både kommunal og privat regi. Disse kan bestå av avfall av svært ulik karakter som kan utgjøre en miljørisiko ved at sigevann fra området fraktes videre til jordbruksarealer og bekker. Kommunen er forurensningsmyndighet og det jobbes derfor regelmessig med slike saker.

Kommunen skal jobbe for å stimulere til forsvarlig massehåndtering gjennom gjenbruk eller levering til godkjent deponi.

Grunnforurensning – urene masser og miljøgifter

Forurenset grunn er jord eller berggrunn som er forurenset med helse- eller miljøskadelige stoffer. Slike stoffer kan komme fra blant annet industri, avfallshåndtering eller annen type virksomhet. Flere gamle deponier og industriområder som er registrert med forurenset grunn, ligger i kommunen. Det finnes også naturlige forekomster av forurensning der berggrunnen består av (reaktive) syredannende bergarter, som alunskifer.

Ved endring av arealbruk og utbygging i områder med forurenset grunn, er det viktig at forurensningen ryddes opp slik at den ikke lenger utgjøre noen fare, verken for mennesker, dyr eller miljø. Forurensningsforskriften setter krav om opprydding i forurenset grunn i forbindelse med byggesaker (*Miljødirektoratet.no*).

Miljøgifter er stoffer vi vet eller mistenker forgifter miljøet på land og i vann. Slike miljøgifter kan man finne i mange dagligdagse produkter som non-stick kokekar, tekstiler, kosmetikk, maling og elektronikk. Noen av dem brytes knapt eller svært sakte ned i naturen. Forurensning av naturmiljøet med miljøgifter påvirker jorden vi dyrker mat i, vannet fisken lever i, luften vi puster og maten vi spiser. Når slike kjemikalier slippes ut i naturen, kan de via mat og drikkevann, hope seg opp i fisk, dyr og mennesker ([niva.nohttps://www.niva.no/tema/miljogifter](https://www.niva.no/tema/miljogifter)).

Plast i naturen

Det havner mye plastavfall i naturen. Dette er et stort problem da plast kan bruke mange hundre år på å brytes ned. Kaster du fra deg en tom brusflaske kan den leve 400 år lengre enn deg. Likevel forsvinner ikke plasten helt, men brytes opp i mindre deler før det til slutt er så små partikler at det kalles mikroplast. På den måten kan plastforurensningen havne langt fra den opprinnelige kilden fordi det spres med luft og vann til elver og via havstrømmer. Plastavfall på land og i vann kan utsette dyr for store lidelser, i verste fall død, dersom de spiser eller har satt seg fast i det. I tillegg kan arter få problemer med reproduksjon. Viktige kilder til mikroplast kan være slitasje fra vei og bildekk, gummigranulat fra kunstgressbaner, syntetiske tekstiler, kosmetikk og plastredskaper ([Regjeringen.no](https://www.regjeringen.no)).

Forurensning i vann

Det er mange ulike faktorer som kan påvirke vannet vårt. Innenfor vår kommune er det jordbruk og avløp som har størst negativ innvirkning på vannkvaliteten. Matjord og gjødsling er nødvendige for jordbruksproduksjonen, men partikler og næringsstoffer fra dette kan skade både miljøet og klimaet ved blant annet algeoppblomstring og tilslamming av vann og vassdrag. For å ivareta både vannkvalitet og god ressursbruk, må avrenningen fra jordbruket reduseres, samtidig som matproduksjonen opprettholdes. Jordbruksnæringen har gjort en betydelig innsats for å redusere dette, men det er likevel behov for ytterligere tiltak.

Avløpssektoren jobber kontinuerlig med tiltak for å hindre at avløpsvann havner på avveie. Økt befolkningsvekst og høyere standarder for avløpshåndtering skaper et større behov for effektiv rensing og håndtering av avløpsvann. Høsten 2024 startet det nye renseanlegget i Hokksund opp, som inkluderer nitrogenrensning. Det nye anlegget vil ha positive effekter både i Øvre Eiker kommune og helt ut i Oslofjorden. Det er likevel et stort etterslep med utskifting av rør og tilkobling av boenheter til offentlig vann og avløp.

Øvre Eiker kommune har ca. 1 230 små avløpsanlegg. Disse anleggene har samlet sett stor innvirkning på miljøet. Flertallet av de små avløpsanleggene er av eldre dato, det vil si flere tiår gamle, og har generelt dårlige forutsetninger for å tilfredsstille dagens renskrav.

Lysforurensning

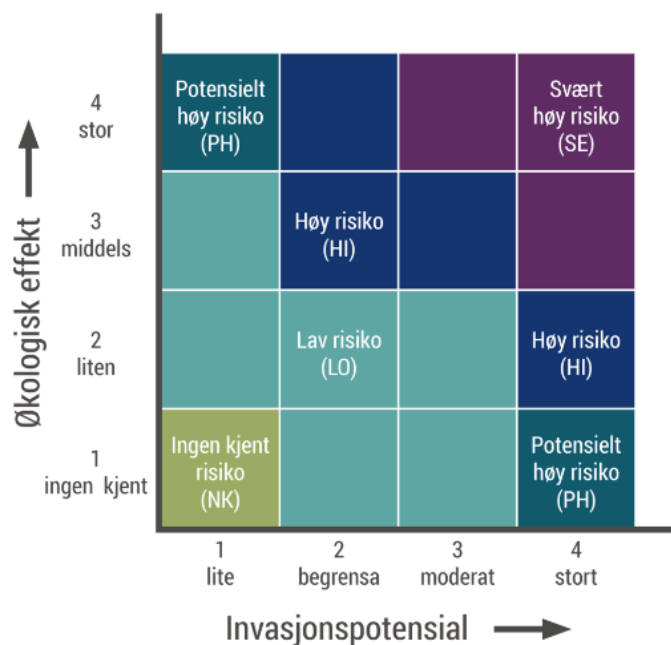
Lysforurensning er ikke bare sløsing med energi, men har også en rekke negative effekter på miljøet. Det er mange ulike måter naturen kan påvirkes av lys, for eksempel forstyrrer det økosystemer ved å ødelegge for navigasjon om natten og bidrar til å dele opp habitater i flere usammenhengende fragmenter. Døgnrytmen kan også bli forstyrret, og det kan oppstå kryssreaksjon og tidsforskyving mellom arter som er avhengige av hverandre. Selv om omfanget er ukjent (både i Norge og andre land) bidrar kunstig lys med stor sannsynlighet til en forverring av nedgangen i biologisk mangfold. Særlig i forhold til nedgangen av insektpopulasjoner de siste årene, har lysforurensning blitt trukket frem som en av flere mulige årsaker ([Miljødirektoratet.no](https://www.miljodirektoratet.no)).

I Øvre Eiker har vi både riksvei 350 og E134 med mye lyssetting. I sentrumsområder er det naturlig nok mer lys enn i områder med spredt bebyggelse, men det har blitt vanlig med mye lys også på private eiendommer. Vi kan med fordel begrense bruken av kunstig lys, og bruke lyssetting med for eksempel varmere farge som er bedre for insekter.

Fremmede arter er en trussel mot naturverdier

Dyr, planter og andre organismer som ikke hører naturlig hjemme i Norge, kaller vi fremmede arter. Kilder til spredning av fremmede arter er bl.a. dumping av hageavfall i naturen, frøspredning fra hager og parkanlegg, flytting av jordmasser, import fra utlandet m.m. Negativ påvirkning fra fremmede arter er et økende problem, bl.a. som følge av økt internasjonal handel og reisevirksomhet, et mildere klima, samt vår egen aktivitet i norsk natur.

Fremmede arter er ikke alltid skadelige, men noen av nykommerne utgjør en trussel ved at de har stort spredningspotensial, de fortrenger stedlige arter og kan forstyrre lokale økosystemer.

[Artsdatabanken](#) er en nasjonal kunnskapsbank for naturmangfold. I tillegg til «rødlista» som beskriver status og trusselbilde for sårbare arter, har artsdatabanken også utarbeidet ei [fremmedartsliste](#) som gir en oversikt over fremmede arter og hvilken økologisk risiko de representerer. Risikovurderingene gjøres i henhold til risikomatrisen vist i figur 7.

Skadevirkningene av fremmede arter oppdages gjerne først når spredningen i naturen har kommet langt. Da er det gjerne kostbart, vanskelig eller kanskje umulig å reversere prosessen.

Ut ifra dette er den overordnede strategien mot fremmede arter todelt:

- Forhindre spredning av fremmede arter
- Utrydde uønskede arter

Figur 7 – Viser risikomatrix, hentet fra artsdatabanken ([Risikokategorier og kriterier](#)).

I Øvre Eiker er det 2596 registreringer i artskart av fremmede arter i kategoriene høy-svært høy risiko. I all hovedsak, og ikke uventet, er det fugl og planter som utgjør hovedtyngden. Eksempler på dette er vasspest, kanadagås, kjempespringfrø og lupiner. Vi har også kunnskap om andre, åpenbare risikoarter som *Gyrodactylus salaris* og hønsehirse. I tillegg til å kunne ha negative økologiske effekter, er dette fremmedarter som også kan svekke naturens evne til å levere økosystemtjenester som vi mennesker kan høste av.

Spredning av fremmede arter skjer ofte som følge av lav bevissthet om skadepotensialet til invasive arter. En viktig strategi for kommunen blir derfor å informere innbyggere, besøkende og næringsaktører om risiko som følge av handlinger som kan spre arter i naturen (eks. infomateriell om *Gyrodactylus salaris* til fiskere)

Grunneiere og privatpersoner har også en plikt til å opptre aktsomt i henhold til naturmangfoldloven. Dette pålegger f.eks. den enkelte hageeier ansvar for å hindre at fremmede skadelige hageplanter spres til naturen. Det er også grunneier selv som har ansvaret for å bekjempe fremmede arter på egen eiendom. Kommunen kan gi råd om bekjempelse, men arbeider fortrinnsvis med bekjempelse på egen grunn.

Fluesopp. Foto: Linn Kristin L. Oulie

Kapittel 4

Viktige temaer i vår kommune

Arealforvaltning

Som planmyndighet har kommunen ansvar for at arealene forvaltes på en bærekraftig måte i et langsiktig perspektiv. For å oppnå dette må vi ha oversikt over kommunens arealer og kunnskap om hvilke konsekvenser endret bruk av arealene kan få.

Kommuneplanens arealdel gir de overordnede føringene for hvilke arealer som egner seg for utbygging og hvilke arealer som skal beskyttes. I kommuneplanens arealdel dekkes hele kommunens arealdel av ulike arealformål, der noen angir muligheter for utbygging og andre fastslår bruksbegrensninger eller vern. Arealformålet LNFR (landbruk, natur, friluftsliv og reindrift) setter for eksempel begrensninger for tiltak ut over det som kan relateres til stedbunden næring (jord- og skogbruk). For å avgrense og konkretisere mulighetsrommet innenfor de ulike arealformålene kan kommunen fastsette bestemmelser og retningslinjer, eksempelvis bestemmelser om type bygninger, næringer og virksomheter, byggelinjer mot vann og lignende. I tillegg kan kommunen fastsette hensynssoner, som fastsetter viktige hensyn som må ivaretas innenfor de ulike arealformålene, eks naturmiljø eller kulturmiljø. Ytterligere detaljering av arealbruk skjer gjennom detaljplaner (reguleringsplaner), der kommunen også kan fastsette bestemmelser og retningslinjer for å sikre ivaretagelse av de hensynene som kommuneplanen angir, og ellers de krav som er nedfelt i plan og bygningsloven og sektorlovverk (friluftslav, vannressurslov, forurensningslov, naturmangfoldloven m.fl.).

Kommunen har gjennom plan- og bygningsloven, sektorlovverk og overordnede føringer de nødvendige verktøy og virkemidler for å ivareta hensynet til naturmangfold og naturressurser i kommunen.

Grønnstruktur

Med grønnstruktur menes store og små naturpregede områder, og sammenhengen mellom disse, f.eks. friområder, parker eller «restarealer» med vegetasjon i bebygde områder. Grønnstrukturene har økologiske funksjoner som leveområder, skjuleplasser og trekkveier/spredningsveier for et variert dyre- og planteliv. I byer og tettsteder er det nødvendigvis ikke avgjørende at naturen er spesielt verdifull i økologisk forstand, men også at områdene oppleves som vakre, spennende og opplevelsesrike. Grønnstrukturene kan også ha en klimadempende funksjon, ved f.eks. infiltrering av nedbør, karbonbinding, skjerming mot vind og ved å gi skygge.

Blågrønne strukturer

Med blågrønne strukturer tenker vi på naturpregede områder med vegetasjon i tillegg til bekker, regnbed, grønne tak og vegger og gjennomtrengelige overflater. Funksjonelle, blågrønne strukturer kan ha stor betydning for håndtering av overvann og reduksjon av flomrisiko i byer og tettsteder. Samtidig kan de blågrønne arealene ha positive effekter mht. rensing av regnvann og luft. Videre vil arealer med vann og vegetasjon ha positiv effekt for flora og fauna, som igjen gir grunnlag for opplevelser og økt trivsel.

I nasjonale forventninger til kommunal og regional planlegging, skriver Regjeringen at de forventer at *"kommunene legger vekt på å ivareta byrom og blågrønn infrastruktur med stier og turveger som sikrer naturverdiene, hensyn til overvann og legger til rette for fysisk aktivitet og naturopplevelser for alle."* ([Regjeringen.no](https://www.regjeringen.no)).

Velfungerende blågrønne strukturer gir muligheter for bruk i undervisningsøyemed og til lek og rekreasjon.

Blågrønn faktor

Det er utviklet verktøy for kommunens plan- og byggesaksbehandling som er innrettet mot å sikre ivaretagelse av grønne- og blågrønne strukturer i byer og tettsteder. Dette verktøyet kan brukes i reguleringsplaner for å beregne og fremme blågrønne kvaliteter, som å bevare vegetasjon, etablere grøntområder og bruke naturbaserte løsninger.

Grønn overflatefaktor

Grønn overflatefaktor beskriver forholdet mellom økologisk effektiv overflate og totalt tomteareal, og er et arbeidsverktøy som sikrer at miljømessige mål oppnås ved utbygging. Verktøyet stiller krav til at utbygger kompenserer for tap av grønne arealer og gjennomtrengelige overflater, og på den måten oppfylle kriteriene gitt i tiltakshierarkiet (Figur 6). Ved å benytte seg av grønn overflatefaktor sikrer man seg dette ([*grønnoverflatefaktorbeskrivelse.pdf*](#), Arvid Ekle, NAML).

Arealregnskap

Et arealregnskap gir oversikt over eksisterende arealbruk, og synliggjør hvilke endringer som vil skje når kommunen utarbeider ny kommuneplan. Et regnskap over eksempelvis friluftsområder, naturtyper, skog, blågrønne strukturer eller sammenhengende jordbruksarealer vil synliggjøre og øke bevisstheten rundt konsekvensene for naturmangfold, som følge av arealendringene som foreslås i kommuneplanen. Arealregnskapet vil på denne måten gi både administrasjon og politikere i kommunen et bedre kunnskapsgrunnlag for de beslutninger som tas i arealforvaltningen.

Dette skal vi gjøre:

- Kommunen skal utarbeide arealbudsjetten og arealregnskap (delmål 4).
- Stille krav om grønne lunger, blågrønne strukturer og lignende i kommuneplanen, reguleringsplaner og dispensasjonssaker som omfatter større tiltak (delmål 4).
- Fremme transformasjon av grå arealer og sikre god arealutnyttelse i allerede bebygde områder (delmål 4).
- Økologiske kompensasjonstiltak blir vurdert i tilfeller der tungtveiende, samfunnsmessige hensyn medfører at tap av viktige naturverdier ikke kan unngås (delmål 4).
- Utrede om grønn overflatefaktor skal legges inn i nye reguleringsplaner (delmål 4).
- Bruke den nyeste tilgjengelige kunnskapen, kart og andre forvaltningsverktøy for å vise naturens og økosystemenes verdier, samt kostnadene ved endret arealbruk (delmål 1).
- Sikre at hensyn til naturmangfold og negative effekter av fremmede arter blir innarbeidet i rutiner og instruksjoner i kommunens planarbeid, forvaltning og drift (delmål 1).
- Vurdere behov for planvask av eldre planer (delmål 4).

Vann og vassdrag

Rent vann er grunnlaget for alt liv, og alle arter trenger vann for å leve. Når vannet forvaltes godt, legger vi til rette for både et rikt dyre- og planteliv, rent drikkevann, trygg bading, god folkehelse, friluftsliv, trygg matproduksjon og en bærekraftig utvikling av samfunnet.

I Norge er arbeidet med å beskytte vannmiljøet forankret i vannforskriften, som bygger på EUs vanndirektiv. Forskriften sier at alle elver, innsjøer og kystområder skal ha minst "god økologisk og kjemisk tilstand". Den økologiske tilstanden handler om hvordan planter og dyr i vannet har det, og hvordan leveområdene deres fungerer. Både vannkvalitet og fysiske forhold, som strøm, bunnforhold og muligheten for at arter kan vandre fritt, spiller inn. Med god kjemisk tilstand menes det at visse prioriterte miljøgifter ikke overskrides i vann, sedimenter eller plante- og dyreliv. Miljøgiftene er forbindelser som er giftige og ofte lite nedbrytbare ([NINA.no](https://nina.no)). Når økosystemet er i balanse og ligner på naturen slik den ville vært uten menneskelig påvirkning, regnes tilstanden som god.

Arbeidet i vannområdene

Vannet har en viktig rolle i Øvre Eiker. Kommunen er en del av to vannområder: Drammenselva og Eikeren. Her samarbeider Øvre Eiker tett med nabokommunene for å opprettholde og forbedre tilstanden i vassdragene. Likevel viser tall fra juni 2025 at det fortsatt gjenstår mye arbeid. Av 72 kartlagte vannforekomster har 46 god eller svært god økologisk tilstand, mens 26 fortsatt er i moderat, dårlig eller svært dårlig tilstand. Det betyr at over en tredjedel av vannet i kommunen fortsatt trenger tiltak for å nå målene i vannforskriften.

Både vannområde Eikeren og vannområde Drammenselva er en del av Drammensvassdraget. Vassdraget strekker seg over tre fylker, Buskerud, Innlandet og Vestfold, og har et nedbørsfelt på drøyt 17 100 km². Vassdraget har munning i Drammen, innerst i Drammensfjorden. Vannet renner derfra videre til Oslofjorden. Oslofjorden har fått et spesielt stort fokus de siste årene, og det ble i 2021 etablert en helhetlig tiltaksplan for Oslofjorden.

Det er mange faktorer som er med å bestemme hvordan det står til med vannet vårt. Kommunens arbeid med vannmiljø gjennom forvaltning av avløp, friluftsliv, jordbruk, skogbruk og annen arealforvaltning er viktig. Det ligger også føringer for kommunen gjennom regional vannforvaltningsplan, som inneholder retningslinjer for arealplanlegging.

Kantsoner langs vassdrag

Kantsoner har stor betydning for økosystemet både i og langs vassdraget. Kantsonene består ofte av et mangfold av planter, fra urter og gress til busker og trær. Variasjonen gjør området attraktivt leveområde for fugler, insekter og andre dyr. Den brukes blant annet som hekkeområde, korridor eller som skjul. Skyggene fra trærne er viktig beskyttelse for fisk og andre ferskvannsarter, mens løv, kvister og insekter som faller ned fra plantene gir næring til livet i elva, og er mat til fiskene. Flere insektarter trenger både vann og land for å fullføre livssyklusen.

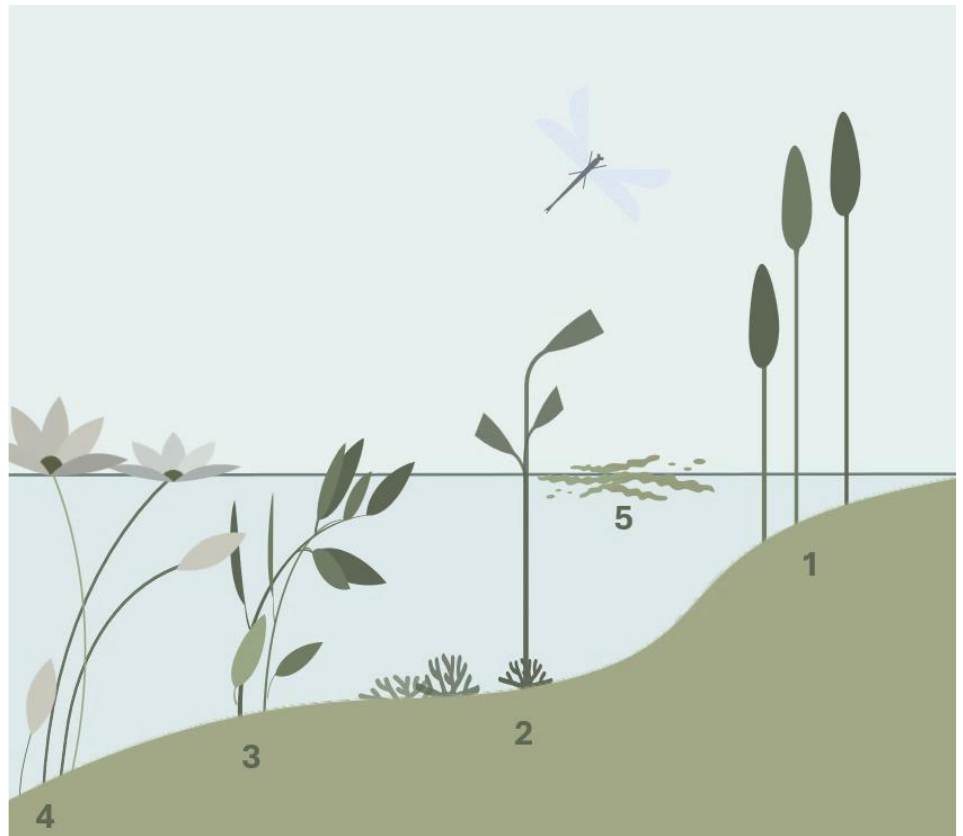
Et viktig tiltak for å bedre miljøtilstanden i vassdrag er å ta vare på kantsonene. Erosjon er en naturlig del av elvens utvikling, men vannkvaliteten blir dårligere på grunn av tilførsel av næringsstoffer og jordpartikler. God kantvegetasjon langs elveløpet gir viktig beskyttelse mot erosjon. Røttene fra trær og busker binder jorda bedre enn gress og urter, og bidrar til å stabilisere elveskråningene. I tillegg kan tett vegetasjon redusere vannhastigheten under flom, og dermed begrense hvor mye erosjon som oppstår.

Livet i ferskvannet

Livet i ferskvannet omfatter alt fra relativt store fiskeslag til mikroskopiske vannlopper. Den siste er en noe underlig skapning, men en vel så viktig brikke i ferskvannsøkologiens univers. Det er en god blanding av stort og smått som beveger seg under vann, i vannskorpa og av og til på overflaten. Fiskefaunaen i Øvre Eiker er

mangfoldig, og i nedre del av Drammenselva er det registrert hele 21 fiskearter. De vanligste artene, som finnes i nesten alle skogsvann og elver, er ørret og abbor.

Vannvegetasjon har en viktig økologisk funksjon fordi det blant annet fungerer som leveområde for fiskeyngel. Det spiller også en stor rolle for andre arter som bunndyr og vannfugl. Planter i vann er avhengig av fotosyntese, og man kan derfor si at lysforholdene er en bestemmende faktor for artsmangfoldet i vannet. Vannplantene kan vokse helt under vannflaten eller med blader flytende på vannoverflaten og kan deles inn i fem livsformgrupper (Figur 8).

Figur 8 - Viser de fem livsformgruppen i vann; helofytter- sivvegetasjon (1), isoetider-kortskuddplanter (2), elodeider-langskuddsplanter (3), nymphaeider-flytebladplanter (4) og lemnider-frittflytende planter (5) (Egen illustrasjon basert på figur fra niva.no).

Dette skal vi gjøre:

- Jobbe for god økologisk og kjemisk tilstand i Eikeren og Drammen vannområde (delmål 2).
- Legge til rette for bekjempelse av lakseparasitten *Gyrodactylus salaris* samt reetablere fiskebestandene når vassdraget er friskmeldt (delmål 2).
- Sikre minstevannføring i Hoenselva fra utløpet av Himsjø for å ivareta elvemuslingbestanden (delmål 2).
- Jobbe for å redusere forsøpling fra ulike fritidsaktiviteter i og langs vann (delmål 2)

Jordbrukets kulturlandskap

Øvre Eiker er en aktiv landbrukskommune med store jord- og skogarealer. Jordbrukets kulturlandskap er landskap som er formet av langvarig menneskelig aktivitet knyttet til jordbruk, og som bærer preg av samspillet mellom natur og kultur.

Kulturlandskap Ved Aker- Smøgrav. Foto: Halvard Grønli

Kulturmarkstyper inkluderer åkre, beitemark, slåtteenger, gårdstun, steingjerder, åkerholmer, kantsoner og andre elementer som har oppstått gjennom tradisjonell drift. Driftsformen tillater at mye lys når bakken, noe som gir grobunn for levesteder for tusenvis av planter og insekter som trenger åpne plasser og god tilgang på lys. Mange arter har tilpasset seg livet i dette landskapet og spesielt randsonen mellom jord/skog og jord/vann har et rikt biologisk mangfold. Eksempler på arter som lever i kulturlandskapet er rødkløver, prestekrage, blåvinge (sommerfugl), humlearter, låvesvale, rådyr og flaggermus.

Siden det moderne jordbruket har utviklet seg i retning av større enheter, større sammenhengende jordbruksområder, få husdyrbrukere og mange korn- og planteprodusenter, har mange av artene fått redusert sine leveområde og flere arter er nå på rødlista (blant annet vipe, sanglerke, knerot og marisko).

Noen gårder har etablert gårdsdammer i forbindelse med vanningsanlegg. Disse dammene har vist seg å innvirke svært positivt på det biologiske mangfoldet med hensyn på både planter og dyr. Generelt er vann en viktig faktor i kulturlandskapet. Åkerholmer er et annet viktig landskapselement.

Øvre Eiker var pilot for Kantsoneprojektet (2017-2021) hvor noen bønder tilrettela for blomstrende kantsoner i randsonen mellom dyrka mark og skog. Kantsonene bidro til mat for pollinerende insekter gjennom hele sesongen og økte kunnskapen blant bøndene om samspillet mellom insekter og matproduksjon. Prosjektet var vellykket, og flere bønder har nå valgt å gjøre det samme.

Mange av artene som trives i kulturlandskapet, lever også i skogen. Mer inngående beskrivelse av dyr og planter omtales derfor i neste avsnitt.

Traner i fremad mars. Foto: Anders Hals

Dette skal vi gjøre:

- Kommunens eiendommer skal skjøttes for å fremme biologisk mangfold, der hvor dette er mulig (delmål 2).
- Kommunen skal ha insektsvennlige kantsoner og grønnstruktur. Veikanter langs kommunale veier bør ikke sprøytes, og slått skal utsettes til etter blomstring der dette er mulig (delmål 2).
- Redusere spredning av fremmede arter (delmål 2).
- Årlig innsamling av landbruksplast (delmål 2).
- Vurdere gjenåpning av lukkede bekker der det er hensiktsmessig (delmål 2).

Skog og utmark

Skogen er blant jordas viktigste økosystemer, og skogen utgjør viktige karbonlagre. Den renser lufta og beskytter mot effekten av klimaendringer som økt nedbør, flom, skred og erosjon. Det er stor variasjon i struktur og livsmiljøer i skogen, og den huser derfor et mangfold av arter. Skogbruk er av Artsdatabanken vurdert som den viktigste negative påvirkningsfaktoren for truede arter i skogen.

Føringer for skogbruket ligger hovedsakelig i skogbruksloven, forskrift for bærekraftig skogbruk, naturmangfoldloven, og ikke minst i sertifiseringsordningene for skogbruk (PEFC og FSC). Disse sertifiseringene er i utgangspunktet frivillige for skogeier, men i praksis er de helt nødvendige for å få avvirket skog og solgt tømmer. PEFC er den mest brukte sertifiseringsordningen i Norge i dag. For å bli PEFC-sertifisert må skogeiere som eier 50 dekar eller mer med produktiv skog, gjennomføre miljøregistrering i skog (MiS), og sette av nøkkelbiotoper som skal bevare arter som har spesielle krav til livsmiljø og hvor livsmiljøene kan bli sjeldne på arealer der det drives skogbruk.

Frivillig vern av skog innebærer at en skogeier tilbyr sitt skogareal for vern. Hvis området har naturfaglige kvaliteter som kvalifiserer for vern, og myndighetene aksepterer tilbudet, kan området bli vernet som et naturreservat. I dag er det spesielt skogtypene gammel skog med naturskogelementer, rik sandfuruskog, kalkskog, raviner, bekkekløfter, rik edellauvskog, rik sumpskog, lavereliggende og høyproduktiv skog og boreonemoral skog som er ønsket tilbudt vernet i vår region.

En del arealer er kartlagt i offentlig regi, særlig i kalkrike og tettstedsnære områder, og mange «hot-spots» har god dekning av artsobservasjoner gjort av privatpersoner. Store deler av kommunen er MiS-registrert (med revisjon/oppdatering i 25/26). Likevel har vi store områder med mangelfull kunnskap om natur, og har behov for mer og oppdatert informasjon om naturmangfoldet i Øvre Eiker.

Rødrev. Foto: Anders Hals

Våtmark

Myr, sumpskog og flere andre våtmarkstyper finner vi i skog og utmark. Våtmarkene omfatter en rekke naturtyper som har høy biologisk produksjon og stort arts mangfold. Våtmarkene er viktige leik-, hekke- og rasteplasser for mange fuglearter, og er levested for flere sjeldne plantearter. Våtmarkene hører til de mest trua naturtypene vi har. Våtmarker har også andre viktige egenskaper som flomdemper og karbonlagring. I underkant av 2 % av landarealet i Øvre Eiker kommune (7 732 dekar) er åpen myr, hvorav nesten en tredjedel er myr med skog (NIBIOs arealressursstatistikk, 2025).

Ofte blir myr sett på som en lite viktig arealtype. Dette fordi myrområder tradisjonelt sett har blitt betraktet som unyttige arealer. Aktiviteter som grøfting til landbruksformål, og nedbygging til blant annet industri og boligformål har forekommet i vår kommune. Nydyrking av jordbruksareal og nygrøfting av skogbruk er i dag ikke tillatt.

Flora og fauna i skogen

I Øvre Eiker er barskog dominerende, men det finnes også løvskog, edelløvskog, og mange varianter innenfor disse. Barskogen består av furu og gran, og har oftest en ensformig og artsfattig plantevekst i skogbunnen. Mose og lav dominerer mange steder, sammen med lyng og andre lite krevende planter. Edelløvsogene er de mest artsrike skogene, men også skog med gamle trær er særlig viktig for mange arter. Disse områdene har mange livsmiljøer hvor tusenvis av arter kan finne et eller flere passende leveområder. På Holtefjell finner vi større barskogområder med gammelskogpreg. Gubbeskjegg, ulvelav og huldrestry er eksempler på arter som er avhengig av eldre barskog. Øst i kommunen, som rundt Sirikirke, finnes mer kalkrike skogsområder. Mange spesialiserte og rødlistede arter har kalkskog som leveområde, for eksempel ulike sopper og orkidéer.

I Øvre Eiker finner vi tre hjorteviltarter; elg, hjort og rådyr. Det beste datagrunnlaget er basert på jaktstatistikk, og er tilgjengelig via Hjorteviltregisteret. Elgbestanden er redusert i senere år, men til tross for dette synes bestandskondisjonen å være synkende.

Rådyr og hjort er i økning. For høye hjorteviltbestander kan ha stor påvirkning på øvrig natur, og kan samtidig være utfordrende for både landbruk og trafikk. Hjorteviltforvaltningen i Norge styres først og fremst av forskrift om forvaltning av hjortevilt, og kommunene utarbeider egne målsettinger for utviklingen av bestandene.

Rådyrbukk. Foto: Anders Hals

Hjorteviltet følger ofte faste trekkruiter, for å bevege seg mellom beiteområder, hvilesteder og områder der de finner vann eller vinterbeite. Disse rutene kan variere gjennom året. Bevaring av trekkruiter er viktig for å sikre genflyt, og dyrenes mulighet til å forflytte seg trygt gjennom landskapet.

Bever er også til stede i kommunen, og bestanden ser ut til å være økende. Beverforvaltningen i Norge er regulert via forskrift om forvaltning av bever. Bever er vurdert som livskraftig, og Øvre Eiker kommune har åpnet for jakt på arten. Kommunen regulerer beverforvaltningen gjennom lokal forskrift, samt fastsatte målsettinger for utviklingen av bestanden.

Storfugl er en hønsefugl som finnes i eldre barskog. Særlig leikplassene (tiurleik) er avhengige av at det tas nok hensyn ved skogsdrift. PEFC skogstandard har egne krav til skogforvaltning rundt tiurleik, og god nok kunnskap om leikplassene er derfor avgjørende. Kommunen har tidligere gjennomført kartlegginger av tiurleik i Øvre Eiker.

Kommunen har ikke oppdaterte kart over hekkeplasser til hønsehauk, fiskeørn og kongeørn. Dette er arter som kan påvirkes svært negativt av skogbrukstiltak, og det er viktig at det tas tilstrekkelige hensyn i forbindelse med både skogbruks- og arealforvaltning. PEFC skogstandard har egne krav til skogbruk rundt hekkeplassene til kongeørn, fiskeørn, hønsehauk, vepsevåk, musvåk og lerkefalk. God nok kunnskap om disse hekkeplassene er derfor vesentlig.

Vi har generelt behov for å oppdatere kunnskapen om både floraen og faunaen i vår kommune.

Dette skal vi gjøre:

- Kommunen skal ikke avvirke egen skog i sårbare perioder for hekkende fugl (delmål 2).
- Prioritere lukkede hogster i kommunal skog, der det er egnet (delmål 2).
- Stimulere til mer frivillig vern av skog, og vurdere å tilby kommunens arealer (delmål 2).
- Kvalitetssikre eksisterende og samle inn ny informasjon om naturverdier (delmål 1).

Sårbare og truede arter

Arter av nasjonal forvaltningsinteresse er arter kommunen skal ta spesielt hensyn til. Dette gjelder blant annet ansvarsarter, prioriterte arter og truede arter. Norsk rødliste for arter 2021 er en oversikt over arter som har risiko for å dø ut fra Norge. Det er gjort litt over 38 000 observasjoner av rødlistearter i Øvre Eiker siden 2000 og frem til i dag (Tabell 1).

Tabell 1 – Oversikt over observasjoner av rødlista arter i Øvre Eiker kommune fra 2000-2025 (Artskart, september 2025).

Artsgruppe med registrerte observasjoner	Kategori i rødlista				Sum antall observasjoner
	Nær truet (NT)	Sårbar (VU)	Sterk truet (EN)	Kritisk truet (CR)	
Pattedyr	32	27	89	22	170
Fugler	13 184	14 538	1 812	2 947	32 481
Amfibier, reptiler	25	9			34
Fisker	304		11		315
Krepsdyr			8		8
Biller	36	15	10		61
Døgnfluer, øyestikkere, steinfluer og vårfluer	3				3
Sommerfugler	8	7	3		18
Tovinger	2	3			5
Veps	20	16			36
Edderkoppdyr		1			1
Bløtdyr		21			21
Karplanter	897	783	1 227	20	2 927
Moser	27	21	12		60
Lav	485	43	27		555
Sopper	966	383	24		1 373
Sum antall observasjoner	15 989	15 867	3 223	2 989	38 068

Fugler

I 2024 ble det observert 186 arter i Øvre Eiker, herunder observasjoner av 54 sjeldne arter/artsfunn. Av sjeldne fuglearter kan følgende nevnes spesielt krykkje, egretthegre, steppehauk, lappugle, hærfugl, jaktfalk, gresshoppesanger og lappiplerke (Buskskvetten 41, Birdlife Norge Øvre Eiker og omegn lokallag).

Et kongeørnpar skal ha hekket vellykket i kommunen med 1 unge. Ellers i kommunen finnes også fiskeørn, flere hauker, våker, falker og ugler (Buskskvetten 41, Birdlife Norge Øvre Eiker og omegn lokallag).

Flaggermus - pattedyr

Alle flaggermus er fredet etter norsk lov, og i Norge er det rapportert 11 arter. Tre av disse er observert i Øvre Eiker, nordflaggermus (sårbar), skimmelflaggermus (nær truet) og storflaggermus (sterkt truet).

Amfibier

Storsalamander er en nært truet art i Norge. Det er flere kjente lokaliteter i Øvre Eiker. Kommunen har derfor et særlig ansvar for å ivareta leveområdene for denne arten. Den typiske lokalitet for storsalamander i kommunen befinner seg både i kulturlandskapet og i skog og mark. Det er også funnet enkeltforekomster av spissnutefrosk som er vurdert som sårbar i norsk rødliste.

Insekter

I Øvre Eiker er finnes det flere sårbare og truede insekter. Blant arten bille finnes sømskjoldbille (sterkt truet), enghettebladbillen (sårbar) og brun sandjeger (sårbar). Sommerfugler som er observert er blant annet mørk rutevinge (sårbar) og albestjertvinge (nær truet). Det er gjort funn av en øyestikker og båndpraktvannymfe (nær truet).

Elvemusling

Norge har i dag mer enn halvparten av den europeiske bestanden av elvemusling, og dette gjør den til en ansvarsart for Norge. Elvemuslingen lever i elver og bekker der den filtrerer og renser store mengder vann hver eneste dag. En voksen musling kan filtrere 50L vann pr. dag. Elvemuslingen er et kvalitetselement, dersom muslingen har det bra har elva det bra. Arten har en egen handlingsplan, som skal sikre langsiktig overlevelse av bestandene våre.

Elvemusling har blitt registrert i Fiskumelva, Dørja, Jungerbekken, Hoenselva, Bingselva og Drammelselva. I 2009 hadde antall elvemusling gått ned med cirka 14 % i Hoenselva, og bestanden var da estimert til rundt 65 000 individer.

Elvemuslinger på svært grunt vann i Hoenselva, september 2022. Foto: Morten Eken.

Edelkreps

Edelkreps står på den norske rødlista i kategorien sterkt truet. I 2001 startet et nasjonalt overvåkingsprogram for arten. Hovedformålet er å overvåke tilstanden til et utvalg av de viktigste norske edelkrepsbestandene slik at større endringer i bestandsstatus kan avdekkes. I Øvre Eiker er det middels forekomst av arten.

Ål

Det er fortsatt levedyktige bestander av den truede arten ål i Drammelselva, Eikeren og Fiskumvannet. Nedgangen i ålbestanden skyldes mange faktorer, blant annet dør mange utvandrende ål i vannkraftturbiner. I tillegg påvirkes ålen negativt av forurensing, parasitter, sykdommer, predasjon og overbeskatning (artsdatabanken).

Laks

Laks lever i Drammensvassdraget og er vurdert som nært truet (NT). Største trusselen i dette vassdraget er *Gyrodactylus salaris*. På midten av 1980-tallet kom over én million laks fra havet inn til Norge. I 2024 var antallet 323 000. De aller største menneskeskapte truslene mot norsk laks er knyttet til effekter av lakseoppdrett og klimaendringer (Vitenskapelig råd for lakseforvaltning 2025. Status for norske laksebestander i 2025. Rapport fra Vitenskapelig råd for lakseforvaltning nr. 21).

Planter

I Øvre Eiker er det funnet 23 ulike orkidéer. Myrflangren (sterkt truet) regnes som en av Norges vakreste, og av 20 lokaliteter i Norge ligger 3 av disse i Øvre Eiker. Av ansvarsarter kan nevnes knottblom (sterkt truet), hvor kommunen trolig har noen av de viktigste forekomstene i landet for denne arten. Rød skogfrue (sterkt truet) og skogmarihånd (livskraftig) har også forekomster av betydning i kommunen.

Karplanter som maria nøkleblom (sårbar), dragehode (sårbar) og huldrenøkkel (kritisk truet) er også funnet.

Alger

Kransalger er planter som lever i ferskvann. De leverer økosystem-tjenester som lagring av næringssalter og karbon og opptak av tungmetaller og kjemiske forbindelser fra vann, samtidig som de er med på å lage et habitat for mange andre arter. Kransalger er dårlig kartlagt, og det er lite kunnskap om denne artsgruppen. I Øvre Eiker er det funnet tre arter som er nær truet, som stivkrans, bustkrans og glanskrattkrans.

Sopper, lav og moser

Sjokoladekjuke (sårbar) og klengekjuke (sårbar) som begge vokser i gammel gran- og blandingsskog er funnet flere steder. Av ulike lavarter finnes blant annet huldrestry (sterkt truet), mjuktjafs (sårbar) og gubbeskjegg (nær truet), som også er knyttet til gammelskog. Av truede arter innen moser finner vi stjernekrympmose (sterkt truet), grønnsko (nær truet) og fakkettebladmose (sårbar).

Dette skal vi gjøre:

- Legge til rette for bekjempelse av lakseparasitten *Gyrodactylus salaris* samt reetablere fiskebestanden når vassdraget er friskmeldt (delmål 2).
- Sikre minstevannføring i Hoenselva fra utløpet av Himsjø for å ivareta elvemuslingbestanden (delmål 2).
- Kommunen skal kreve kartlegging av naturverdier og konsekvensutredning for nye utbyggingsområder. Registreringene skal legges inn i offentlige databaser (delmål 4).

Hverdagsnatur – Naturen vi tar for gitt

Verdifull natur har beskyttelse i form av forskrifter og regelverk, som gir oss muligheten til å ta vare på den. Den resterende naturen har ikke beskyttelse i samme grad. Dette gjør at den ofte blir tatt lite hensyn til i utbyggingssammenheng. Dette gjelder både nærnaturen, men også den mer fjerntliggende naturen som ikke inkluderes på rødlista eller som ikke er prioritert av miljøforvaltningen. Naturen består av mer enn arter og naturtyper som allerede er på vei utfor stupet. Det meste av naturen som omgir oss er bare vanlig natur, eller «hverdagsnatur».

Hoppende glad skjære. Foto: Anders Hals

Hverdagsnatur er natur som du kommer i kontakt med i nærområder der du bor. Dette innebærer alt fra pinnsvinet i din egen hage, skjæra du møter på vei til jobb, maurtua ved siden av det store furutreet, den smale skogstien, eller der du går tur med hunden din. Hverdagsnaturen blir ofte brukt til rekreasjon og utgjør en del av vår identitet. Dette er dessuten den naturen barn og unge lettest kommer i kontakt med. Læring og tidlig tilknytning til natur er et viktig holdningsskapende element som driver frem sunne og fornuftige voksne (forskning.no).

Hverdagsnaturen og friluftsliv

Hverdagsnaturen tilbyr oss mennesker kunnskap og læring, rekreasjon, stedsidentitet og åndelig berikelse. Vi er et turgående folk som er opptatt av mosjon og gode naturopplevelser. Hele 70-80% av den norske befolkning oppgir at de går tur, bader i sjø og vann eller tar seg kortere skiturer (snl.no). Friluftsliv gir rom for mestring og utforskning og er viktig for god folkehelse.

Utsikt over Eikerbygda. Foto: Solveig Nebo

Hverdagsnaturen er en viktig del av friluftslivet, da den er lett tilgjengelig for alle aldersgrupper. Et sentralt mål i folkehelsearbeidet er å øke den jevnlige fysiske aktiviteten i befolkningen ([Meld. St. 18 \(2015–2016\) - regjeringen.no](#)). Friluftsliv er et viktig virkemiddel for å nå dette målet, da det favner bredt og gir mulighet for å finne aktiviteter som passer for alle. Når man i tillegg kombinerer fysisk aktivitet med naturopplevelser gir dette store helsegevinster, både fysisk og psykisk (*Tilgang til natur- og rekreasjonsområder, friluftsliv og idrett – Helsedirektoratet*). Det er derfor viktig at blant annet etablering, opprettholdelse eller forbedring av turveier og passasjer vurderes ved all fortetting og utbygging. En naturvennlig planlegging gir altså gode effekter innen helse og friluftsliv, og kan samtidig ses sammen med behovet for sammenhengende, grønne korridorer for naturmangfoldet (*Breivik og Rafoss, 2017. Fysisk aktivitet: omfang, tilrettelegging og sosial ulikhet*).

Bynatur eller natur omgitt av by?

Det er ikke bare i villmarka man finner naturmangfold. Bynatur er natur skapt av og for mennesker, og består blant annet av parker, veikanter, uteområder og private hager. Den er gjerne mer artsfattig enn naturen ellers, men kan fortsatt være viktige levesteder for en rekke ulike arter. Artene som lever her må ofte tåle lys- og lydforurensning, kjemisk forurensning og dårlig med plass. Selv om bynaturen er sterkt påvirket av oss mennesker, kan den likevel ha en nytteverdi. Bark og hulrom på store gamle trær i parker og kirkegårder kan være levesteder for flere rødlistede arter.

Bynatur kan fungere som korridorer der arter har mulighet til å vandre mellom leveområder, slik at urbane områder i mindre grad utgjør en absolutt barriere. Grønne områder i byer kan opptre som tilfluktsteder for arter som er godt tilpasset menneskepåvirkede økosystemer. Dette gir arter som er fordrevet eller som mangler et hjem, nye muligheter for overlevelse (*[Dette vet vi om den spesielle bynaturen](#), NINA.no*).

Friområder, veikanter, elvebredder og andre type grøntarealer i bebygde områder har ikke vært verdsatt som et sted for biologisk mangfold. Et eksempel på dette er at arealer som er avsatt til friområder i reguleringsplaner ofte blir brukt som mellomlagringsplass for overskuddsmasser under byggeprosjekter. Etterpå er det vanlig å så til med gras eller annen ensartet vegetasjon, eller å anlegge grusområder eller gangveier. Det er viktig at slike områder tilrettelegges for et rikere biologisk mangfold. Dette kan gjøres ved å blant annet opprette pollinatorvennlige miljøer, beholde eller opprette sammenhengende korridorer, legge til rette for småskala økosystemer med estetisk og økologisk verdi og benytte naturbasert overvannshåndtering.

Dette skal vi gjøre:

- Friområdene i nye utbyggingsområder skal vurderes å stå urørt i anleggsfasen og kan ikke brukes som mellomlagring eller til andre formål (delmål 4).
- Kommunale eiendommer skjøttes for å fremme biologisk mangfold, der hvor dette er mulig (delmål 2).
- Informere om, og oppfordre til, bekjempelse av fremmede arter (delmål 3).
- Etablere samarbeid med skoler og barnehager om ulike naturmangfoldtemaer (delmål 3).
- Hensynet til sammenhengende grønnstruktur skal ivaretas i arealplaner (delmål 4).

Insekter og andre småkryp

Insekter og andre småkryp finner man i hele kommunen. De lever i jorda, på gjødsel, på døde og levende busker og trær, og ellers hvor det er tilgang på mat, bosted, overvintringsmuligheter, fuktighet og tilstrekkelig med skygge og sol. Det er desidert mest biologisk mangfold i naturskog (gammelskog) og i randsonen mellom ulike livsmiljøer, som for eksempel jord-skog og land-vann. Mange insekter, som bier og humler, er pollinatorer. Flere av våre aller viktigste jordbruksplanter og matressurser er helt avhengige av pollinering fra insekter, og derfor er insektene essensielle for en stor del av vår matforsyning.

Insekter er også mat for mange andre arter (f.eks. mange fugler), noen spiller en rolle som nedbrytere i naturen, og noen fungerer som naturlige fiender for andre arter. Dersom mange insektarter blir borte, eller bestandene deres minker kraftig, truer det balansen i mange økosystemer (regjeringen.no).

Tordivel. Foto: Linn Kristin L. Oulie

De siste årene har folks bevissthet om insektenes betydning for naturmangfoldet økt, men det er ikke nok kunnskap om hva som kan gjøres for å legge til rette for insekter og andre smådyr. I Øvre Eiker eier private grunneiere størstedelen av arealene i kommunen. Det er derfor svært viktig at grunneierne får tips og råd om hvordan man kan legge til rette for biologisk mangfold på sin eiendom.

Dette skal vi gjøre:

- Kommunen skal ha insektsvennlige kantsoner og grønnstruktur. Veikanter langs kommunale veier skal ikke sprøytes, og slått skal utsettes til etter blomstring der dette er mulig (delmål 2).
- Gjennomføre kampanjer for ivaretagelse av pollinerende insekter (delmål 3)
- Hensynet til sammenhengende grønnstruktur skal ivaretas i arealplaner (delmål 4).
- Stille krav om grønne lunger, blågrønne strukturer og lignende i kommuneplanen, reguleringsplaner og dispensasjonssaker som omfatter større tiltak (delmål 4).
- Ved skifting og oppsetting av nye lysarmaturer/pærer, skal kommunen velge lys med varm fargetemperatur (delmål 2).

Øyestikker, Libelle. Foto: Anne Bjørg Rian

Kapittel 5

Kartlegginger i planprosessen

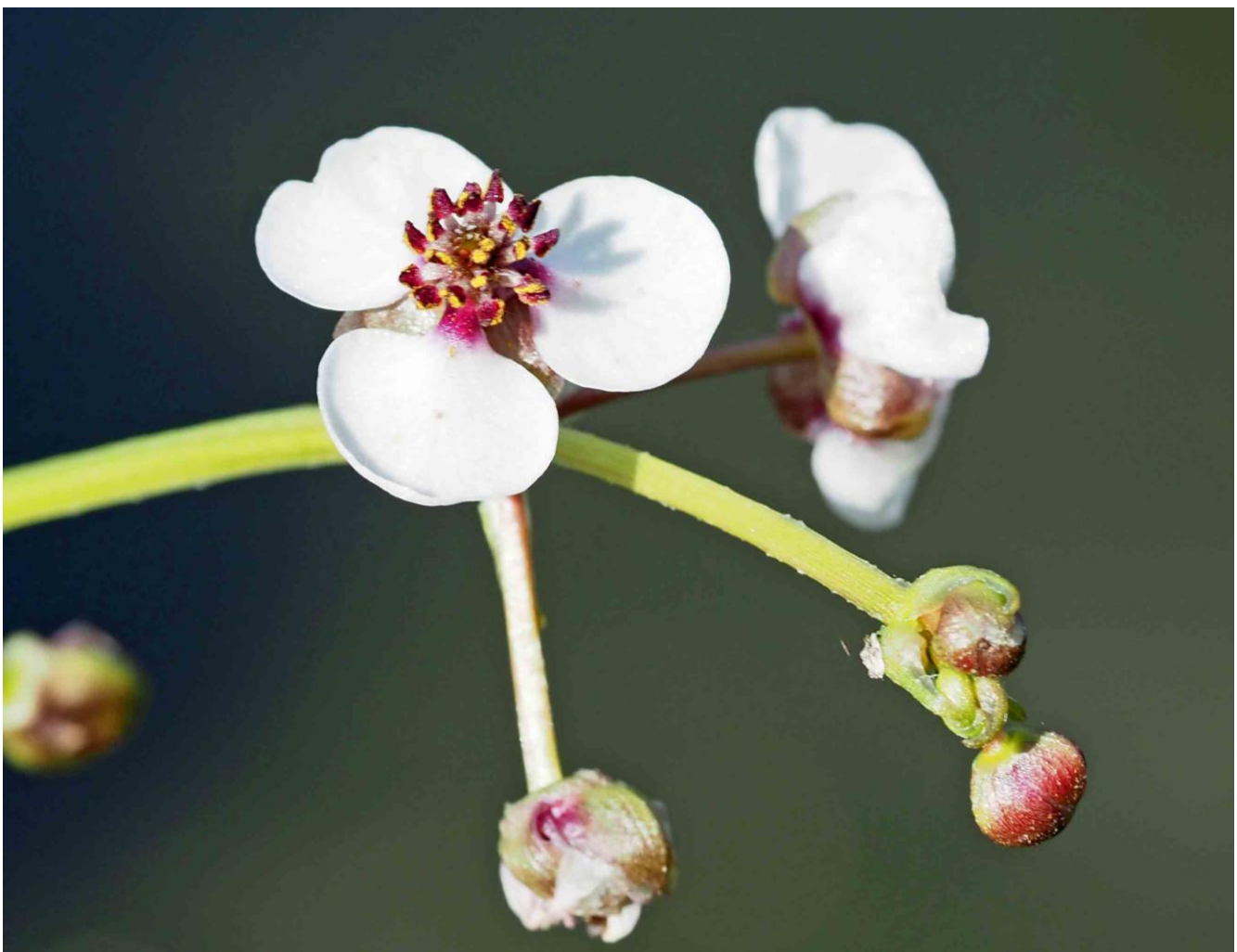
Kunnskapsgrunnlaget om naturmangfoldet i kommunen er til dels mangelfullt, og gamle data trenger å oppdateres og digitaliseres. Kommunen har kunnskap innen gjennomførte skjøtselsplaner, kartlegginger, rapporter og konsekvensutredninger. Noe av dette er imidlertid enkeltdokumenter som er lite tilgjengelige for allmenheten. For å kunne ta vare på naturmangfoldet på best mulig måte må vi vite mer om hva som finnes av natur i kommunen vår.

Planarbeidet har i hovedsak basert seg på kunnskap og data man allerede har i kommunen i tillegg til åpne databaser fra Miljødirektoratet, NIBIO og Artsdatabanken. Disse har et godt etablert kartgrunnlag over naturmangfoldet i kommunen. I tillegg til dette har det blitt foretatt tre nye kartlegginger som involverer kartlegging av karplanter på kommunens friområder og vannplanter og elvemusling i Vestfosselva. Alle er registrert i Artsobservasjoner, og er tilgjengelig for offentligheten i Artskart.

Rapportene kan leses i sin helhet på kommunen sin nettsider.

Vannplanter i Vestfosselva

Buskerud botaniske forening kartla i samarbeid med Øvre Eiker kommune vannplanter langs Vestfosselva i august 2025. Det ble registrert 280 arter av karplanter, fordelt på 1 240 funn, i og langs Vestfosselva. Av disse artene er 7 arter på rødlista. Det er trefelt evjebloom (sterkt truet), nordlig evjebloom (sterkt truet), vasskryp (sterkt truet), lind (nær truet), ask (sterkt truet), alm (sterkt truet) og mandelpil (nær truet). Til sammen er det registrert ca. 21 arter av karplanter i kategorien invaderende fremmedarter. Det ble også registrert 1 buttsnutfrosk, 2 sopper, 1 alge og 6 virvelløse dyr.

Pilblad. Bildet er tatt i forbindelse med kartlegging av vannplanter i Vestfosselva. Foto: Jan Sørensen.

Elvemusling i Vestfosselva

Øvre Eiker kommune engasjert Rambøll for å undersøke tilstedeværelsen av elvemusling i Vestfosselva, samt vurdere egnetheten til bunnsubstratet, vannhastighet og aldersfordelingen til elvemusling i elva.

Det ble ikke observert elvemusling under kartleggingen i Vestfosselva. Årsaken til dette er at elvebunn består primært av silt og leire som ikke er egnet habitat for elvemusling da det er lite tilgjengelig oksygen i bunnsubstratet og tettheten til substratet gjør det vanskelig for elvemusling å grave seg ned sammenlignet med grovere substrat (sand og grus). Det var kun et område med egnet substrat og lite nedslamming, men sett i sammenheng med hvor uegnet forholdene er ellers i Vestfosselva vurderes det som usannsynlig at elvemusling vil etablere seg der da det trolig ikke er rekruttering til disse områdene.

Florakartlegging Øvre Sandøra, Nedre Sandøra og Sundhaugen

Biologisk mangfold av karplanter på tre av kommunens friområder, ble kartlagt i juni 2025. De tre områdene var Øvre Sandøra, Nedre Sandøra, og Sundhaugen. Av de tre kartlagte områdene var Sundhaugen området med størst arts mangfold, etterfulgt av Nedre Sandøra, og til slutt Øvre Sandøra.

Øvre Sandøra

Det kartlagte området er å anse som **noe artsrikt**, med rett i overkant av 50 arter registrert under kartleggingen. Dette er i all hovedsak forekomster av relativt vanlige arter kategorisert som livskraftige. Flere av disse planteartene er likevel svært viktige for pollinerende insekter, slik som eksempelvis hvitkløver, ulike soleiearter, blåknapp, rødkløver, stormarimjelle og grasstjerneblom (NIBIO, 2024). Ettersom pollinerende insekter har behov for en jevn tilgang til blomstrende planter gjennom både våren og sommeren, er det viktig å legge til rette for dette gjennom hensiktsmessig skjøtsel. Der er også registrert noen mindre forekomster av fremmede arter rett utenfor kartleggingsområdet på nord-vest siden av halvøya. Der finnes det større forekomster av blant annet hagelupin, og individene som ble registrert innenfor kartleggingsområdet stammer potensielt fra disse forekomstene.

Nedre Sandøra

Området er å anse som **middels artsrikt**, med rett i overkant av 80 arter registrert under kartleggingen. Dette er relativt vanlige arter som er kategorisert som livskraftige, men også flere forekomster av den rødlistede arten ask, og noen spredte forekomster av fremmedarter. Det er verdt å merke at kantene på sidene av turstien flere steder er relativt artsrike. I umiddelbar nærhet til turstien vokser det eksempelvis flere steder arter som stormarimjelle, vendelrot, grasstjerneblom, fuglevikke, teiebær, liljekonvall, maiblom, sløke, fredløs, geiterams, løvetann, tiriltunge, krypsoleie, hundekjeks, rødkløver, mjødukt, engforglemmeie, hvitkløver og kanelrose.

Sundhaugen

Naturen i deler av området er å anse som **artsrik**. Under kartleggingen ble det registrert rett i overkant av 110 arter. I hovedsak forekomster av relativt vanlige arter kategorisert som livskraftige, samt flere forekomster av den rødlistede arten ask, og en del forekomster av fremmede arter. De mest artsrike områdene var i hovedsak knyttet til uskjøttede vei eller stikanter, samt uskjøttede øyer med løvtrær. Under kartleggingen ble det observert en rekke pollinerende insekter, slik som gullringvinge, humlebille, og bredkantet humlesvermer, og mange av områdene med god tilgang på blomstrende planter er viktige for slike pollinatorer. Skjøtsel av disse avgrensede kantsonene bør tilpasses slik at klipping avventes eller begrenses frem til flesteparten av plantene er ferdig avblomstret.

Kløver. Foto: Linn Kristin. L Oulie

Ord og uttrykk

Forklaring av begreper brukt i planen

Begrep/Ord	Forklaring
Ansvarsart	Art som har en vesentlig andel av sin utbredelse i Norge (25% av den europeiske bestanden av arten).
Biologisk mangfold	Mangfoldet av økosystemer, arter og genetiske variasjoner innenfor artene, og de økologiske sammenhengene mellom disse.
Fremmed art	En art som er innført til stedet, tilsiktet eller utilsiktet, men som opprinnelig hører hjemme et annet sted.
Geologisk mangfold	Variasjonene i berggrunn, mineraler, løsmasser, landformer og prosessene som skaper dem. Det geologiske mangfoldet er kilde til variasjon i biologisk mangfold, natur- og kulturlandskap.
Grønnstruktur	Sammenhengen av store og små naturpregede områder i byer og tettsteder. Grønnstrukturen består blant annet av natur og grøntarealer som løkker, skogholt, parker, skolegårder, kirkegårder, turveier, idrettsanlegg, kolonihager og private hager, samt bekker, elver, vann og sjøområder.
Hensynssone	Sone der særlige hensyn og restriksjoner gir føringer for arealbruken. Det brukes faste typer hensynssoner som framstilles med bestemt skravur i kart. De kan legges på tvers av arealformål.
Karplanter	Alle planter som har ledningsvev. Det vil si alle planter unntatt moser og grønnalger.
Kulturlandskap	Landskap som helt eller delvis er blitt omformet fra den opprinnelige naturtilstand på grunn av menneskers virksomhet. Omfatter både landsbygd, by- og industrilandskap.
Naturvernområde	Områder der myndighetene har bestemt at naturen skal vernes mot inngrep eller forstyrrelser. Ulike regler gjelder for de forskjellige typene verneområder som nasjonalparker, landskapsvernområder og naturreservater.
Naturmangfold	Omfatter alt av biologisk, landskapsmessig og geologisk mangfold.
Naturtype	Enartet type natur som omfatter alle levende organismer og de miljøfaktorene som virker der, eller spesielle typer naturforekomster som dammer, åkerholmer eller lignende, samt spesielle typer geologiske forekomster.
Prioritert art	En art som er særlig truet av utryddelse, og som har fått spesiell beskyttelse etter naturmangfoldloven.
Rødlista	Norsk rødliste for arter er en sortering av arter i grupper etter graden av risiko for at de skal dø ut fra norsk natur.
Truede arter	Truede arter er en betegnelse for plante- og dyrearter som står i fare for å dø ut, i kategoriene kritisk truede, sterkt truede og sårbare arter.
Truede naturtyper	Truede naturtyper er en betegnelse for truede leveområder som er i ferd med å forsvinne.

Utvalgt naturtype	En utvalgt naturtype er en naturtype som Kongen i statsråd, altså regjeringa, har bestemt skal anses som særlig viktig i offentlig saksbehandling. En utvalgt naturtype får en handlingsplan som beskriver hvordan den kan sikres.
Økosystem	Et samfunn av planter, dyr og mikroorganismer og samspillet med miljøet som omgir dem. Økosystemet fungerer gjennom samspill både oppover og nedover i næringskjeden og med det fysiske og kjemiske miljøet som omgir det. Økosystemer kan variere mye i størrelse og kompleksitet.
Økosystemtjenester	Goder og tjenester som vi får fra naturen. Det er fire hovedkategorier av økosystemtjenester. Vi skiller mellom forsynende, regulerende, kulturelle og støttende tjenester.